

**SARAJEVSKI OTVORENI CENTAR
AGENCIJA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA BIH**

autor i autorica:

Inela Hadžić

Vladana Vasić

Saša Gavrić

Goran Selanec

Adrijana Hanušić

Emina Bošnjak

Samra Filipović-Hadžiabdić

Sarajevo, avgust 2015.

ISSN 2203-6079

www.soc.ba

www.arsbih.gov.ba

Ka efikasnoj zaštiti od diskriminacije:

PRIJEDLOG ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA O ZABRANI DISKRIMINACIJE BIH

Agencija za ravnopravnost
spolova Bosne i Hercegovine

**Zajednički prijedlog Agencije za ravnopravnost
spolova BiH i Sarajevskog otvorenog centra**

UVOD¹

Primjenom Zakona o zabrani diskriminacije BiH (ZZD) od njegovog donošenja 2009. godine primjećeni su njegovi određeni nedostaci i propusti koji su u praksi doveli do rijetke i neujednačene primjene ovog zakona. Takođe, Zakon o zabrani diskriminacije BiH nije usklađen sa pravnim poretkom Evropske unije (EU). Usklađivanje pravnog poretka BiH, u ovom slučaju antidiskriminacijskog zakonodavstva, sa pravnim poretkom EU, predstavlja jedan od uslova za članstvo BiH u Evropskoj uniji. BiH je u okviru Struktuisanog dijaloga za pravosuđe (2014) te na sjednici Privremenog odbora (Ugovor o stabilizaciji i pridruživanje, zasjedanje 2013.) od strane Evropske komisije eksplicitno pozvana da ovaj zakon usaglasi sa evropskom pravnom stečevinom. S tim u vezi javila se potreba organizacija civilnog društva da ukažu i predlože određena rješenja po pojedinim članovima zakona. Kroz zajednički rad Agencije za ravnopravnost spolova BiH, Sarajevskog otvorenog centra i naših saradnika/ca nastao je ovaj dokument².

Napominjemo da će Evropska komisija pristupne pregovore ocjenjivati prema usklađenosti državnih pravnih akata, među kojima je i antidiskriminacijsko zakonodavstvo, sa: antidiskriminacijskim odredbama osnivačkih ugovora, antidiskriminacijskim direktivama i relevantnim odlukama Suda Evropske unije.

Odredbe od direktnog značaja za antidiskriminacijsku zaštitu nalazimo u dva ključna ugovora Unije: Ugovoru o funkcionisanju Evropske unije (UFEU, Treaty on the Functioning of the European Union) i Ugovoru o Evropskoj Uniji (UEU, Treaty on the European Union)³. Tako UFEU u članu 9. i UEU u članu 3. propisuju da pri utvrđivanju i provedbi svojih politika i aktivnosti Unija posebnu pažnju posvećuje borbi protiv društvene isključenosti i suzbijanju diskriminacije. UFEU ovu obavezu u članu 10. konkretizira, te Uniju obavezuje da se, pri definisanju i primjeni svojih politika i aktivnosti, ona treba boriti protiv diskriminacije na osnovu spola, rasnog ili etničkog porijekla, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi i seksualne orijentacije. Zabranu diskriminacije eksplicitno tematizuje i Povelja Evropske Unije o osnovnim pravima (Povelja, Charter of Fundamental Rights of the European Union). Tako član 21. Povelje⁴ zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola, rase, boje kože, etničkog ili socijalnog porijekla, genetskih karakteristika, jezika, vjeroispovjesti ili uvjerenja, političkog ili bilo kog drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, rođenja, invalidnosti, starosne dobi ili seksualne orijentacije, a član 23. sadrži posebnu odredbu kojom izričito garantuje jednakost žena i muškaraca čime jasno navodi kako garancija jednakosti uključuje i mogućnost uvođenja mjera pozitivne akcije.

Od praktičnog značaja za sam Zakon o zabrani diskriminacije su antidiskriminacijske direktive, koje detaljno i eksplicitno definišu obaveze država članica, a samim time i budućih država članica, kada govorimo o usklađivanju sa istim. Radi se o sljedećim direktivama:

- Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. novembra 2000. o uspostavi okvira za jednak tretman na području zapošljavanja i odabira zvanja (SL L 303, 2.12.2000.),
- Direktiva Vijeća 2000/43/EZ od 29. juna 2000. o primjeni načela ravnopravnosti osoba bez obzira na njihovo rasno ili etničko porijeklo (SL L 180, 19.7.2000.),

¹ Ovaj dokument se zasniva na analizi Usklađivanje Zakona o zabrani diskriminacije BiH sa pravnom stečevinom EU. Stručna analiza usklađenosti, autorice Tene Šimonović Einwalter (zamjenica Pučke pravobraniteljice RH) i autora Gorana Selanca (zamjenik Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova RH), koju je Sarajevski otvoreni centar objavio u martu 2015. godine u ediciji Human Rights Papers, Paper 9. Analiza je dostupna na engleskom i BHS jeziku: <http://soc.ba/usklađivanje-zakona-o-zabrani-diskriminacije-bih-sa-pravnom-stecevinom-eu/>

² Ove amandmane treba shvatiti kao prijedlog, ali nikako kao finalne i adekvatno nomotehnički uređene pravne norme.

³ Zvanične verzije ugovora dostupne su na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012E/TXT> i <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012M/TXT>

⁴ Povelja je dostupna na: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

- Direktiva Vijeća 2004/113/EZ od 13. decembra 2004. kojom se primjenjuje načelo ravnopravnosti muškaraca i žena u mogućnosti dobivanja i nabavke roba, odnosno pružanja usluga (SL L 373/37, 21.12.2004.),
- Direktiva 2006/54/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 5. jula 2006. o provedbi načela jednakih mogućnosti i jednakoga tretiranja muškaraca i žena u pitanjima zapošljavanja i obavljanja zanimanja (SL L 204/23, 26.7.2006.)

Predložene izmjene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije BiH uključuju obaveze iz EU pravnog poretka i drugih međunarodnih akata, te pored toga unapređuju druge nedostatke koji jesu ili bi mogli nepovoljno uticati na efikasnost zaštite od diskriminacije.

Zakon o zabrani diskriminacije BiH 2009	Prijedlog izmjene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije BiH	Obrazloženje prijedloga
<p>GLAVA I – OPĆE ODREDBE</p> <p>Član 1. (1) Ovim zakonom uspostavlja se okvir za ostvarivanje istih prava i mogućnosti svim licima u Bosni i Hercegovini i uređuje sistem zaštite od diskriminacije. (2) U skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine i međunarodnim standardima koji se odnose na ljudska prava i osnovne slobode, ovim zakonom utvrđuju se odgovornosti i obaveze zakonodavne, sudske i izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i pravnih lica i pojedinaca koji vrše javna ovlaštenja (u daljnjem tekstu: nadležne institucije Bosne i Hercegovine), da svojim djelovanjem omoguće zaštitu, promovisanje i stvaranje uslova za jednako postupanje.</p>		
	<p>Iza člana 1. dodati član 1a. koji glasi: Član 1a. (Rodna neutralnost termina) Izrazi koji su radi preglednosti dati u jednom gramatičkom rodu bez diskriminacije se odnose i na muškarce i na žene.</p>	<p>U zakonu se uvodi odredba o rodnoj neutralnosti termina. Riječi i pojmovi koji imaju rodno značenje, nezavisno da li su korišteni u muškom ili ženskom rodu, odnose se jednako na muški i ženski rod. Obaveza uvođenja ovog člana u zakon proizilazi iz člana 44a. <i>Jedinstvenih pravila za izradu pravnih propisa u institucijama BiH.</i></p>
	<p>Iza člana 1a. dodati član 1b. koji glasi: Član 1b. (Definicija termina) U ovom zakonu termin: a) “Institucija ombudsmena” označava Instituciju ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, b) “javna tijela” označava sve institucije, organe, tijela, ustanove i sve druge institucije vlasti u Bosni i Hercegovini (državne, entitetske, Brčko Distrikta BiH, kantonalne, gradske, opštinske, kao i druga pravna lica koja obavljaju javne ovlasti), c) “Ministarstvo” označava Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH.</p>	<p>Umjesto u samom tekstu zakona, član 1b. već na samom početku zakona uvodi skraćene nazive za tri ključna termina koji se koriste kroz cijeli zakon.</p>

<p>Član 2.</p> <p>(1) Diskriminacijom, u smislu ovog zakona, smatraće se svako različito postupanje, uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i pola, polnog izražavanja ili orijentacije, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi prava i sloboda u svim oblastima javnog života.</p> <p>(2) Zabrana diskriminacije primjenjuje se na sve javne organe kao i na sva fizička ili pravna lica, kako u javnom tako i u privatnom sektoru, u svim oblastima, a naročito: zaposlenja, članstva u profesionalnim organizacijama, obrazovanja, obuke, stanovanja, zdravstva, socijalne zaštite, dobara i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, te obavljanja privrednih aktivnosti i javnih usluga.</p>	<p>Član 2. se mijenja i glasi:</p> <p>Član 2. (Definicija diskriminacije i osnove na temelju kojih je zabranjena diskriminacija)</p> <p>(1) Diskriminacijom u smislu ovog zakona smatraće se svako različito postupanje, uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica, i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi, kao i svaka druga okolnost koja za svrhu ili posljedicu ima da bilo kojem licu ili grupi lica onemogući ili ugrožava priznanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi prava, sloboda i povlastica u svim oblastima javnog života.</p> <p>(2) Diskriminacija, u skladu sa stavom 1. ovog člana, je zabranjena na sljedećim osnovama: rasa, boja kože, nacionalno ili etničko porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, vjera, jezik, političko ili drugo uvjerenje, članstvo u sindikatu ili drugom udruženju osnovanom u skladu sa zakonom, invaliditet, genetske karakteristike, zdravstveno stanje, dob, spol, rod, interspolnost, bračni ili porodični status, trudnoća, seksualna orijentacija, rodni identitet i izražavanje, socijalni status, društveno porijeklo, imovinsko stanje, ili bilo koje drugo lično svojstvo.</p>	<p>Član 2. u svojoj trenutnoj definiciji (stav 1) ne pokriva sve neophodne osnove na kojima diskriminacija treba biti zabranjena, te ne zabranjuje diskriminaciju na osnovu povezanosti sa licem ili grupom lica.</p> <p>Postojeći stav 2. reguliše oblasti u kojima je diskriminacija zabranjena, što je već puno šire i preciznije određeno postojećim članom 6. Kako bi se ovi nedostaci uklonili, predlaže se ukidanje teksta postojećeg stava 2.</p> <p>Izmjenom stava (1) uvodi se i zabrana diskriminacije <i>na osnovu rodbinske ili druge povezanosti</i>⁵, za razliku od dosadašnje definicije, gdje se zabrana diskriminacije na osnovu povezanosti odnosila samo na nacionalne manjine kroz korištenje termina «veze s nacionalnom manjinom».</p> <p>Izmjenom stava (2) koriguje se djelimična nedosljednost kada je riječ o listi osnova na temelju kojih je zabranjena diskriminacija. Iako član 2. Zakona o zabrani diskriminacije BiH utvrđuje široku i otvorenu listu osnova, ova lista kao i termini koji se koriste, nisu u skladu sa direktivama Evropske unije. Zato se <i>predlaže izmjenjena lista osnova</i>.</p> <p>Direktiva 2000/43/EZ zabranjuje diskriminaciju na osnovu <i>rasnog ili etničkog porijekla</i>, Direktiva Vijeća 2000/78/EZ na osnovu <i>seksualne orijentacije, invaliditeta, vjere ili uvjerenja te dobi</i>, a Direktiva 2006/54/EZ i Direktiva 2004/113/EZ na osnovu <i>spola</i> (što prema praksi Evropskog suda uključuje i rodni identitet i izražavanje).</p> <p>Da se zaključiti da dvije osnove iz direktiva: <i>dob</i> i <i>invaliditet</i> nisu uključene u trenutni tekst zakona. Iako je zbog otvorenosti liste osnova dakako moguće da su i <i>dob</i> i <i>invaliditet</i> njime već obuhvaćeni, u pogledu usklađivanja ipak je nužno, radi vidljivosti i ozbiljnosti zabrane diskriminacije temeljem ovih osnova, u član 2. stav (2) dodati i <i>dob</i> i <i>invaliditet</i>, kao osnove koje se izričito navode.</p> <p>Nužno je dodati i <i>seksualnu orijentaciju i rodni identitet i izražavanje</i> kao osnove po kojima je zabranjena diskriminacija. Pojam seksualne orijentacije se uvodi iz razloga zato što trenutno korišteni pojmovi «spolno izražavanje ili orijentacije» nisu terminološki ispravni i kao takvi ne postoje niti se koriste u komparativnoj pravnoj praksi. Uobičajeni termini su «seksualna orijentacija i rodni identitet».</p> <p><i>Ostali pobrojani osnovi</i> proizilaze iz drugih međunarodnih dokumenata te prakse Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu i Evropskog suda pravde u Luksemburgu.</p> <p>Član 21. <i>Povelje Evropske Unije o osnovnim pravima</i> zabranjuje</p>
---	--	---

⁵ Vidi: European Commission: 2005 Annual Report on Equality and Anti-Discrimination, vidi: http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/lawrev5_en.pdf

		<p>diskriminaciju na osnovu spola, rase, boje kože, etničkog ili socijalnog porijekla, genetskih karakteristika, jezika, vjeroispovjesti ili uvjerenja, političkog ili bilo kog drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, rođenja, invalidnosti, starosne dobi ili seksualne orijentacije.</p> <p>Član 26. <i>Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima</i> zabranjuje diskriminaciju na osnovu: rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog i drugog mišljenja, nacionalnog i društvenog porijekla, imovinskog stanja, stanja po rođenju ili drugog stanja.</p> <p>Član 14. <i>Evropske konvencije o ljudskim pravima i slobodama</i> i član 1. Protokola br. 12 Evropske konvencije o ljudskim pravima navode sljedeće osnove: spol, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, stanje po rođenju i drugo stanje.</p> <p>Druge osnove, kao što su trudnoća, proizilaze iz komparativne prakse drugih evropskih država.</p> <p>Zaključno možemo reći da predložena lista osnova pokriva obaveze iz EU direktiva, ali i široku listu drugih osnova koje proizilaze iz drugih međunarodnih dokumenata te prakse Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu i Evropskog suda pravde u Luksemburgu. Na ovaj način Bosna i Hercegovina dobija sveobuhvatnu te pravno zasnovanu listu osnova na temelju kojih je zabranjena diskriminacija. BiH će tako, u poređenju sa drugim državama Zapadnog Balkana, dobiti najbolje definisanu listu osnova.</p>
--	--	--

<p>GLAVA II – OBLICI DISKRIMINACIJE</p> <p>Član 3. (Oblici diskriminacije)</p> <p>(1) Neposredna diskriminacija je svako različito postupanje po osnovama određenim u članu 2. ovog zakona, odnosno svako djelovanje ili propuštanje djelovanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla da bude dovedena u nepovoljniji položaj za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama.</p> <p>(2) Posredna diskriminacija podrazumijeva svaku situaciju u kojoj, naizgled neutralna odredba, kriterijum ili praksa, ima ili bi imala efekat dovođenja nekog lica ili grupe lica u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica.</p>	<p>Član 3. se mijenja i glasi:</p> <p>Član 3. (Oblici diskriminacije)</p> <p>(1) Neposredna diskriminacija je svako različito postupanje po osnovama određenim u članu 2. stavu (2) ovog zakona, odnosno svako djelovanje ili propuštanje djelovanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla da bude dovedena u nepovoljniji položaj za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama.</p> <p>(2) Posredna diskriminacija podrazumijeva svaku situaciju u kojoj, naizgled neutralna odredba, kriterijum ili praksa, ima ili bi imala efekat dovođenja nekog lica ili grupe lica, po osnovama određenim u članu 2. stavu (2) ovog zakona, u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica, osim ako se takva odredba, kriterijum ili praksa mogu objektivno opravdati legitimnim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su primjerena i nužna.</p>	<p>Zakon o zabrani diskriminacije “garantuje jednakost u postupanju” (član 2. direktive 2000/78/EC). Načelo jednakosti u postupanju sastoji se prvenstveno od 1) garancije zabrane neposredne diskriminacije i 2) garancije zabrane posredne diskriminacije.</p> <p>Direktiva 2000/43/EC i Direktiva 2000/78/EC vrlo jasno određuju definicije neposredne i posredne diskriminacije.</p> <p>U član 3. stav (1) dodaju se riječi «po osnovama određenim u članu 2. stavu (2) ovog zakona».</p> <p>Predložena odredba stava (2) predviđa izmjenu definicije <i>posredne diskriminacije</i> kako bi se na jasan i izričit način dopustila mogućnost da se neuravnoteženi učinak naizgled neutralnog postupanja pokuša opravdati kao neophodan odnosno razmjern s obzirom na važnost koju legitimni cilj, kojem naizgled neutralno postupanje služi, ima za konkretno poslovanje. Promjenom definicije posredne diskriminacije ovaj član bi se usaglasio sa defecijama posredne diskriminacije koje proizilaze iz Direktive 2000/43/EC i Direktive 2000/78/EC.</p>
--	---	--

<p>Član 4. (Ostali oblici diskriminacije)</p> <p>(1) Uznemiravanje se smatra diskriminacijom u svakoj situaciji u kojoj ponašanje vezano uz jedan od navedenih osnova iz člana 2. ovog zakona ima za svrhu ili čiji je efekat povreda dostojanstva lica i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog ambijenta.</p> <p>(2) Polno uznemiravanje je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja polne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva lica, posebno kada će se njime stvoriti zastrašujući, neprijateljski, degradirajući, ponižavajući ili uvredljiv ambijent.</p> <p>(3) Mobing je oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koji podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlenog.</p> <p>(4) Segregacija je djelo kojim (fizičko ili pravno) lice odvaja druga lica na osnovu jedne od nabrojanih osnova iz člana 2. ovog zakona, u skladu s definicijom diskriminacije sadržanom u članu 2. ovog zakona.</p> <p>(5) Izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije i pomaganje drugima prilikom diskriminacije smatra se oblikom diskriminacije.</p> <p>(6) Podsticanje na diskriminaciju je svako zagovaranje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje i zabranjeno je.</p>	<p>Član 4. mijenja se i glasi:</p> <p>Član 4. (Ostali oblici diskriminacije)</p> <p>(1) Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz člana 2. stava (2) ovog zakona koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva lica i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja.</p> <p>(2) Seksualno uznemiravanje je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja seksualne prirode koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva, a posebno onda kada stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.</p> <p>(3) Segregacija je djelo kojim (fizičko ili pravno) lice svjesno ili nesvjesno sistemski izdvaja druga lica u odvojene skupine na osnovu jedne od osnova iz člana 2. stava (2) ovog zakona.</p> <p>(4) Podsticanje na diskriminaciju je svako zagovaranje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, izazivanje netrpeljivosti na osnovu jezika, političkog uvjerenja, spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta i izražavanja, invaliditeta ili bilo kojeg osnova iz člana 2. stava (2) ovog zakona.</p> <p>(5) Govor mržnje je izražavanje ideja, informacija i mišljenja u sredstvima javnog informisanja kao i publikacijama, na skupovima i mjestima dostupnim javnosti i ispisivanje i prikazivanje poruka ili simbola kojima se podstiče mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva ili bilo kojeg osnova iz člana 2. stava (2) ovog zakona.</p> <p>(6) Viktimizacija predstavlja svaki oblik nepovoljnog postupanja prema licima koja su prijavila diskriminaciju, prisustvovala ili svjedočila diskriminaciji, odbila nalog za diskriminatornim postupanjem, na bilo koji način učestvovala u postupku za zaštitu od diskriminacije, pružila</p>	<p>Zakon o zabrani diskriminacije BiH propisuje 6 ostalih oblika diskriminacije i to: uznemiravanje, spolno uznemiravanje, mobing, segregacija, izdavanje naloga drugima i podsticanje na diskriminaciju. Nažalost, definicije ovih pojmova nisu u skladu sa evropskom pravnom stečevinom tj. samim direktivama i/ili komparativnom pravnom praksom. Zbog toga su predložene izmjene definicija ostalih oblika diskriminacije.</p> <p>Oblici diskriminacije <i>uznemiravanje</i> i <i>seksualno uznemiravanje</i> (stav 1. i stav 2. ovog člana) usaglašeni su sa definicijama koje proizilaze iz Direktive 2006/54/EC. Pored toga, pojam uznemiravanja bilo je neophodno dopuniti tako da ponašanje mora biti «neželjeno» od strane osobe o kojoj je riječ. Kod definicije seksualnog uznemiravanja riječ «spolno» je zamijenjena riječju «seksualno», imajući na umu da je to adekvatniji termin, te ustaljeni termin koji se između ostalog koristi i u samom Zakonu o ravnopravnosti spolova BiH, član 5.</p> <p>Definicija posebnog oblika diskriminacije – <i>segregacija</i> – u stavu (3) se jasnije i detaljnije reguliše kako bi se naglasilo da segregacija ne mora biti počinjena sa namjerom već da radnje koje čine diskriminaciju mogu imati posljedicu koja nije počinjena sa namjerom.</p> <p>Definicija posebnog oblika diskriminacije – <i>podsticanje na diskriminaciju</i> – u stavu (4) se jasnije i detaljnije reguliše, tako da pokriva i druge osnove, pored nacionalne, rasne i vjerske mržnje, a u skladu sa komparativnom praksom kada govorimo o vršenju protivzakonitih djela počinjenih na osnovu predrasude. Isto rješenje možemo pronaći u članu 13. stavu (1) Zakona o zabrani diskriminacije Republike Srbije. Podsticanje na diskriminaciju nije više stav (6) već postaje stav (4).</p> <p>Stavom (5) uvodi se novi oblik diskriminacije: <i>govor mržnje</i>, a po uzoru na definiciju iz člana 11. Zakona o zabrani diskriminacije Republike Srbije. Ova odredba se pokazala kao jako efikasna norma za suzbijanje govora mržnje nad manjinskim skupinama, što potvrđuju i izvještaji i preporuke Poverenice za ravnopravnost Republike Srbije.</p> <p>Stavom (6) se <i>viktimizacija</i> definiše kao oblik diskriminacije. Okvirna direktiva (2000/78/EC) države obavezuje da uspostave efikasne mjere zaštite od viktimizacije. Mišljenja smo da se to najefikasnije može urediti ukoliko se viktimizacija definiše kao oblik diskriminacije. Prema ovom stavu, niko ne smije biti doveden u nepovoljniji položaj zbog toga jer je u dobroj vjeri prijavio diskriminaciju, prisustvovala diskriminaciji, odbio nalog za</p>
---	--	---

	<p>informacije ili dokumente potrebne u postupku zaštite od diskriminacije ili o diskriminatorskom postupanju u dobroj vjeri informisala javnost.</p> <p>(7) Izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije i pomaganje drugima prilikom diskriminacije smatra se oblikom diskriminacije.</p> <p>(8) Diskriminacijom smatraće se i propust da se licima sa invaliditetom, u skladu sa njihovim specifičnim potrebama omogući:</p> <p>a) korištenje javno dostupnih resursa,</p> <p>b) učešće u javnom i društvenom životu, i</p> <p>c) pristup radnom mjestu i odgovarajući uvjeti rada, prilagođavanjem infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način, koji nije nerazmjern teret za onoga ko je to dužan omogućiti.</p>	<p>diskriminatorskim postupanjem ili na bilo koji način učestvovao u postupku vođenom povodom diskriminacije. Ova garancija štiti svakog, a ne samo direktne žrtve diskriminacije. Slično rješenje možemo pronaći u članu 7. Zakona o suzbijanju diskriminacije Republike Hrvatske. Imajući na umu da se viktimizacija reguliše kroz ovaj član, postojeći član 18, koji govori o viktimizaciji, se briše (vidi dole).</p> <p>Dosadašnji stav (5) se preuzima i postaje stav (7), imajući na umu da ovi oblici diskriminacije (<i>izdavanje naloga</i>) proizilaze iz Direktive 2000/43/EC.</p> <p>Stavom (8) se uvodi i još jedna posebni oblik diskriminacije - <i>propuštanje razumne prilagodbe</i>, u skladu sa Direktivom 2000/78/EC. Poseban izraz načela jednakosti koji sasvim sigurno ne predstavljaju izuzetak već ide ruku pod ruku sa garancijom zabrane nejednakosti u postupanju na osnovu invaliditeta jeste razumna prilagodba. Okvirna direktiva (2000/78/EC) izričito navodi kako garancija razumne prilagodbe za osobe s invaliditetom predstavlja garanciju poštivanja načela jednakosti u postupanju prema ovoj društvenoj skupini. Drugim riječima, razumna prilagodba nije "izuzetak od pravila" koju treba tumačiti i primjenjivati isključivo u mjeri koja je strogo neophodna kako bi se ostvario neki cilj koji dopušta odstupanje od važećeg standarda. Razumna prilagodba jeste pravilo. U nekim državama članicama EU, propuštanje razumne prilagodbe se u državnom zakonodavstvu definira kao oblik diskriminacije, a kod kojeg dolazi do diskriminacije nečinjenjem odnosno propuštanjem. Prema Okvirnoj direktivi (2000/78/EC) razumna prilagodba predstavlja obavezu poslodavca da u slučajevima kada je to potrebno, s obzirom na invaliditet konkretne osobe, poduzme odgovarajuće mjere kojima će toj osobi osigurati pristup, učestvovanje ili napredovanje u radnom odnosu ili stručnom osposobljavanju osim ako će mu takva obaveza nametnuti nerazmjern teret za njegovo poslovanje. Mjere za koje je moguće ostvariti podršku unutar okvira nacionalne politike jednakosti osoba s invaliditetom neće se smatrati nerazmjernim opterećenjem ako je dužan isto omogućiti. Član 4. Zakona o suzbijanju diskriminacije Republike Hrvatske na sličan način uređuje ovo pitanje.</p> <p>Dosadašnji stav (3) <i>mobing</i> se briše iz ovog člana.</p> <p>Mobing se vezuje za proces rada, a ne specifična lična svojstva žrtve (osnove diskriminacije) ili njenu pripadnost nekoj široj grupi. Mobing se svodi na posljedicu sistemskog postupanja prema radniku/ci kojim se tu osobu želi poniziti unutar radnog okruženja, izolovati ili isključiti iz istog. Uznemiravanje kao oblik diskriminacije je širi i društveno ozbiljniji oblik nepovoljnog postupanja koje mora biti uslovljeno pripadnošću osobe</p>
--	--	---

		<p>određenoj društvenoj grupi koja se tradicionalno nalazi u nepovoljnijem položaju unutar konkretnog društva. Stoga, dok diskriminacija obuhvata sve oblasti društvenog života i sve aktivnosti pojedinca, mobing se samo odnosi na proces rada.</p> <p>Iz toga proizilazi neophodnost posebne regulacije ove materije.</p> <p>Treba se detaljno razmotriti mogućnost da se ovo pitanje uredi posebnom glavom ovog zakona, posebnim zakonom na državnom nivou ili da se uredi (radnim) zakonodavstvom entiteta.</p> <p>Sva ova rješenja imaju svoje prednosti i mane.</p> <p>Zakoni koji regulišu oblast zabrane diskriminacije u Hrvatskoj i Srbiji ne pokrivaju pitanje mobinga⁶. Srbija je pitanje mobinga uredila posebnim zakonom.</p>
	<p>Iza člana 4. dodaje se član 4a. koji glasi:</p> <p>Član 4a. (Teži oblici diskriminacije)</p> <p>(1) Težim oblikom diskriminacije smatraće se diskriminacija počinjena prema određenom licu ili grupi lica po više osnova iz člana 2. stava (2) ovog zakona (višestruka ili ukrštena diskriminacija), diskriminacija počinjena više puta (ponovljena diskriminacija), diskriminacija koja se čini u dužem vremenskom periodu (produžena diskriminacija) ili koja posljedicama posebno teško pogađa žrtvu diskriminacije.</p> <p>(2) Sud će voditi računa o okolnostima iz stava (1) ovoga člana pri utvrđivanju visine naknade štete te pri odmjeravanju kazne za prekršaje utvrđene ovim zakonom.</p>	<p>Dosadašnjim tekstom Zakona o zabrani diskriminacije se ne propisuju <i>teži oblici diskriminacije</i>.</p> <p>Članom 4a, po uzoru na komparativno rješenje iz Zakona o suzbijanju diskriminacije Republike Hrvatske (član 6.) i Zakona o zabrani diskriminacije Republike Srbije (član 13.) uvode se teži oblici diskriminacije koji će značiti otežavajuću okolnost pri procjeni diskriminacije kao i samom srazmjeru izrečene kazne. Cilj je zaštita osoba koje su izuzetno podložne diskriminaciji kao što su npr. Romkinje koje potencijalno nisu diskriminirane samo zbog pripadnosti nacionalnoj manjini, već i zbog toga jer su žene (diskriminacija na osnovu spola/roda). Ono što takve osobe čini posebno ranjivima je činjenica da se vrlo često nalaze u podređenom položaju unutar svoje društvene skupine zbog istovremene pripadnosti drugoj skupini. Štoviše, zbog štetnih posljedica koje takvo postupanje ima u stvarnom životu, vjerovatnost da osoba koja se upušta u nepovoljno postupanje prema više osnova nije svjesna ili nije mogla biti svjesna je značajno manja od situacije u kojoj je nepovoljno postupanje ograničeno samo na jednu osnovu. Slično važi i za druge višestruko marginalizirane društvene podgrupe.</p>

⁶ Odličnu analizu ovog pitanja ponudila je Analitika – Centar za društvena istraživanja: <http://www.analitika.ba/bs/publikacije/regulacija-mobinga-u-bosni-i-hercegovini-u-kontekstu-zakona-o-zabrani-diskriminacije>

<p>Član 5. (Izuzeci od principa jednakog postupanja)</p> <p>Zakonske mjere i radnje neće se smatrati diskriminacijskim kada se svode na nepovoljno razlikovanje ili različito postupanje ako su zasnovane na objektivnoj i razumnoj opravdanosti. Sljedeće mjere neće se smatrati diskriminacijskim kada se njima ostvaruje legitiman cilj i ako postoji razuman odnos proporcionalnosti između sredstava koja se koriste i cilja koji se nastoji realizovati i kada:</p> <p>a) proizlaze iz sprovođenja ili donošenja privremenih posebnih mjera osmišljenih bilo da se spriječe ili nadoknade štete koje lica trpe, a koje su određene osnovima navedenim u članu 2 ovog zakona, i to naročito za pripadnike ugroženih grupa poput lica sa invaliditetom, pripadnika nacionalnih manjina, žena, trudnica, djece, omladine, starijih lica i drugih društveno isključenih lica, civilnih žrtava rata, žrtava u krivičnim postupcima, raseljenih lica, izbjeglica i azilanata; odnosno da se omogući njihovo puno učešće u svim oblastima života;</p> <p>b) su zasnovane na obilježju koje se odnosi na bilo koji od osnova navedenih u članu 2. ovog zakona kada, u ograničenim okolnostima, zbog prirode konkretnih profesionalnih aktivnosti koje su u pitanju ili konteksta u kojem se izvršavaju, takvo obilježje predstavlja stvarni i određujući uslov u pogledu odabira zvanja. Ovaj izuzetak će biti predmet povremenih preispitivanja;</p> <p>c) su zasnovane na razlikovanju, isključivanju ili davanju prednosti u vezi sa zapošljavanjem kao člana osoblja institucije koje se obavlja u skladu sa doktrinama, osnovnim postavkama, dogmama, vjerovanjima ili učenjima konkretne</p>	<p>Član 5. se mijenja i razdvaja na zasebne članove na sljedeći način:</p> <p>Član 5. (Izuzeci od zabrane diskriminacije)</p> <p>(1) Različito postupanje prema licima ili grupi lica uzrokovano nekim od osnova iz člana 2. stava (2) ovog zakona smatraće se opravdanim i dopuštenim pod uslovom da je, u skladu s Ustavom, izričito propisano zakonskim aktom, a nužno je za očuvanje javne sigurnosti, održavanja javnog reda i prevencije krivičnih djela, zaštite zdravlja te zaštite prava i sloboda drugih ljudi te istovremeno nerazmjerno ne narušava osnovna demokratska obilježja pravnog poretka Bosne i Hercegovine.</p> <p>(2) Različito postupanje iz stava (1) ovog člana ni u kom slučaju ne smije dovesti do formalne ili stvarne diskriminacije na osnovu rase ili etničke pripadnosti, nacionalnog porijekla, boje kože, vjere, spola, seksualne orijentacije i invaliditeta.</p> <p>Član 5a. (Različito postupanje uslojeno vjerskom pripadnošću ili uvjerenjem)</p> <p>(1) Različito postupanje prema licu koje se zasniva na nekoj od karakteristika u vezi s bilo kojom osnovom iz člana 2. stava (2) ovog zakona ne predstavlja diskriminaciju kada zbog prirode određenih profesionalnih djelatnosti ili zbog uslova u kojima se one obavljaju takva karakteristika predstavlja stvarni i odlučujući uslov za obavljanje određenog zanimanja, ako je svrha opravdana, a zahtjev proporcionalan, ali je takva praksa podložna obavezi povremenog preispitivanja.</p> <p>(2) U skladu s odredbama i vrijednostima Ustava Bosne i Hercegovine odnosno Evropske konvencije o ljudskim prava i osnovnim sloboda različito postupanje prema licima uslovljeno njihovom vjerskom pripadnošću ili uvjerenjem dopušteno je u okvirima ovog zakona isključivo pod sljedećim kumulativnim uslovima:</p>	<p><i>Način na koji trenutni tekst Zakona o zabrani diskriminacije, član 5, uređuje izuzetke odnosno mogućnost odstupanja od garancije zabrane diskriminacije je preširok te zahtjeva ozbiljnije izmjene u svrhu usklađivanja sa EU direktivama. Ovdje donosimo detaljno obrazloženje.</i></p> <p>Svaka direktiva dopušta i <i>određene izuzetke</i>, pri čemu, za razliku od Direktive 2006/54 ili Direktive 2000/43, Direktiva 2000/78 propisuje najšire mogućnosti odstupanja od garancije jednakosti u postupanju. Direktiva 2000/78 tako dozvoljava državama članicama da zakonima propišu mjere koje se u demokratskim društvima smatraju neophodnima u svrhu javne sigurnosti, očuvanja javnog reda i sprečavanja krivičnih djela, očuvanje zdravlja te zaštite prava i sloboda drugih. Tako široko postavljena izuzeća očigledno su preuzeta iz Evropske konvencije o ljudskim prava i specifična su za Direktivu 2000/78 te kao takva nisu primjenjiva u području ravnopravnosti spolova odnosno etničke i rase ravnopravnosti. Direktiva 2006/54, Direktiva 2000/43 i Direktiva 2000/78 dopuštaju bona fide kvalifikacije tj. upotrebu nedozvoljenih kriterija razlikovanja onda kada s obzirom na prirodu radnog zadatka ili kontekst u kojem se zadatak obavlja taj kriterij predstavlja stvarni i odlučujući faktor za uspješno ispunjenje konkretnog zadatka pod uslovom da je zadatak legitiman odnosno da je upotreba kriterija razmjerna cilju koji se zadatakom želi ostvariti. Međutim, Direktiva 2000/78 dopušta državama članicama da zadrže zakonske propise koji su u trenutku donošenja direktive bili na snazi ili koji su izglasani nakon stupanja direktive na snagu, ali ozakonjuju praksu koja je postojala u trenutku stupanja direktive na snagu, a koji vezano uz radne aktivnosti u crkvama odnosno javnim ili privatnim organizacijama čije se djelovanje temelji na etosu utemeljenom na religijskom ili vjerskom uvjerenju te dopuštaju različito postupanje uslovljeno <i>religijskim ili vjerskim uvjerenjem</i>, pod uslovom da uzimajući u obzir etos konkretne organizacije i s obzirom na prirodu konkretnih aktivnosti odnosno kontekst u kojem se one obavljaju. Takvo razlikovanje predstavlja stvarni, legitimni i opravdani kriterij zapošljavanja. Direktiva 2000/78 dopušta takvim organizacijama da od svojih zaposlenika zahtijevaju da se prema njenom religijskom ili vjerskom etosu odnose u dobroj vjeri i s poštovanjem. Takođe, specifični izuzetak dopušten ovom direktivom odnosi se na postupanje na osnovu <i>dobi</i>. Direktiva 2000/78 izričito dopušta državama članicama da propišu kako različito postupanje na osnovu dobi neće predstavljati povredu garancije jednakosti u postupanju ako je u okolnostima nacionalnog prava ono razumno i objektivno opravdano legitimnim ciljem - uključujući legitimnu politiku zapošljavanja, ciljeve unapređivanja tržišta rada, ciljeve stručnog osposobljavanja - te ako su sredstva namijenjena ostvarenju tog cilja</p>
--	---	--

<p>vjeroispovijesti ili vjere, s obzirom da je razlikovanje, isključenje ili davanje prednosti izvršeno savjesno kako ne bi došlo do povrede vjerskih osjećanja pripadnika te vjeroispovijesti ili te vjere;</p> <p>d) određuju maksimalnu starosnu dob najprimjereniju za prekid radnog odnosa i određuju starosnu dob kao uslov za penzionisanje;</p> <p>e) su zasnovane na državljanstvu na način predviđen zakonom;</p> <p>f) su zasnovane na realizaciji razumnih prilagođavanja s ciljem da se obezbijedi princip jednakog postupanja u odnosu na lica s invaliditetom. Poslodavci su stoga prema potrebi u konkretnom slučaju dužni da preduzmu odgovarajuće mjere, radi omogućavanja da lice sa invaliditetom ostvari pristup, učestvuje, ili napreduje u zaposlenju, odnosno da učestvuje u obuci, ako takve mjere ne nameću nesrazmjern teret poslodavcu;</p> <p>g) stavljanje u nepovoljniji položaj pri uređivanju prava i obaveza iz porodičnog odnosa kada je to određeno zakonom, a posebno s ciljem zaštite prava i interesa djece, što mora biti opravdano legitimnom svrhom, zaštitom javnog morala, kao i pogodovanju braka u skladu s odredbama porodičnih zakona;</p> <p>h) prilikom zasnivanja radnog odnosa, uključuju u članstvo, te u djelovanju koje je u skladu s naukom i poslovanjem registrovanih crkava i vjerskih zajednica u BiH, kao i druge javne ili privatne organizacije koja djeluje u skladu s ustavom i zakonima, ako to zahtijevaju vjerske doktrine, uvjerenja ili ciljevi.</p>	<p>a) kada se radi o mogućnosti pristupa i učestvovanju u profesionalnim djelatnostima unutar vjerskih institucija i drugih organizacija koje svojim djelovanjem, u okvirima važećih zakonskih normi, promovišu sistem vrijednosti zasnovan na vjerskom ili filozofskom odnosno nekonfesionalnom uvjerenju;</p> <p>b) kada zbog prirode konkretne profesionalne djelatnosti iz tačke a) ovog stava ili okolnosti u kojima se ona obavlja kriterij vjerske pripadnosti odnosno vjerskog, filozofskog ili nekonfesionalnog uvjerenja predstavlja stvarni, legitiman i opravdan uslov za obavljanje tog zanimanja, uzimajući u obzir sistem vrijednosti te institucije;</p> <p>c) ako profesionalna djelatnost iz tačke a) ne uključuje ekonomske aktivnosti u okvirima tržišnih odnosa.</p> <p>Član 5b. (Ostali oblici različitog postupanja)</p> <p>(1) Dopušteno je različito postupanju u pogledu uslova ulaska i boravka državljana trećih zemalja i osoba bez državljanstva na teritoriju Bosne i Hercegovine odnosno postupanje koje, u skladu sa važećim zakonskim propisima, proizlazi iz pravnog statusa tih državljana trećih zemalja i osoba bez državljanstva;</p> <p>(2) Poštujući pravo svake osobe na porodični život u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama dopušteno je različito postupanje na osnovu seksualne orijentacije u pogledu zasnivanja bračnog statusa pod uslovom da se isti ne koristi kako bi se osobama istospolne seksualne orijentacije ograničio pristup koristima i povlasticama vezanim uz zapošljavanje i radne odnose, obrazovanje i stručno usavršavanje te uz sistem zdravstvenog, socijalnog i penzijskog osiguranja i zaštite.</p> <p>(3) Pri uređivanju prava i obaveza iz porodičnih odnosa nevezanih uz bračni status iz stava (2) ovog</p>	<p>prikladna i nužna.</p> <p>Direktiva 2000/43/EC dopušta razlike u postupanju koje se zasnivaju na državljanstvu (član 3, stav 2), misleći pri tome na državljanstvo trećih država, s obzirom da je diskriminacija na osnovu državljanstva država članica EU zabranjena primarnim pravom Evropske Unije.</p> <p>Prije svega, trenutni član 5. <i>garanciju razumne prilagodbe</i> definiše kao "izuzetak od principa jednakog postupanja" dok ga direktiva 2000/78 izričito određuje kao garanciju provođenja načela jednakosti u postupanju. Nesklad na konceptualnom nivou predstavljaće otežavajući faktor u primjeni od strane nadležnih tijela ako zbog ničeg drugog onda jer će tijela primjene insistirati da se izuzeća od osnovnog standarda moraju tumačiti "strogo" ili "usko", što će ograničiti učinkovitost ove garancije za osobe s invaliditetom. Štoviše, zahvaljujući načinu na koji je formulirana druga rečenica stava 1. člana 5, proizlazi da bi poslodavac mogao tvrditi da mjere razumne prilagodbe načelno predstavljaju diskriminaciju osoba bez invaliditeta te mogu biti poduzimane samo ako su razmjerne s obzirom na specifične okolnosti i potrebe osoba bez invaliditeta koje konkurišu za isto mjesto ili radnu povlasticu. <i>S aspekta direktive 2000/78 takvo tumačenje predstavlja neprihvatljivo ograničenje garancije razumne prilagodbe.</i></p> <p>Nadalje, član 5. definiše <i>mjere pozitivne akcije</i> kao izuzetak od načela jednakosti u postupanju, dok je EU antidiskriminacijske direktive određuju kao specifični oblik jednakosti u postupanju radi postizanja pune jednakosti u stvarnom životu. Osim ove konceptualne razlike, uslovi dopuštenosti mjera pozitivne akcije na kojima insistira trenutni član 5. nisu u skladu s onima koje je razvio Sud Evropske unije kroz svoje odluke.</p> <p>Uz navedeno, član 5. je takođe vrlo nejasan u pogledu opsega izuzetaka koji se odnose na <i>religijske organizacije</i> i javne ili privatne institucije čije djelovanje se zasniva na etosu zasnovanom na religijskom ili vjerskom uvjerenju. Iz teksta člana 5. proizlazi kako je religijskim i vjerskim institucijama postupanje u pogledu zapošljavanja dopušteno nepovoljno na osnovu religijskih ili vjerskih uvjerenja kandidata iako ono nužno ne predstavlja "stvarni, legitimni i opravdani kriterij" zapošljavanja. Štoviše, odredba člana 5. dopušta religijskim i vjerskim organizacijama nepovoljno postupanje temeljem bilo koje od nedozvoljenih osnova, a ne samo na osnovu religijskog ili vjerskog uvjerenja. Na tvrdnju kako član 5. ograničava nepovoljno postupanje ove vrste uslovima "postizanja legitimnog cilja" i "postojanjem razumnog odnosa proporcionalnosti između sredstava koja se koriste i cilja koji se nastoji realizovati", korisno je ukazati kako isti član 5. u svojoj tački (c) pruža uputu kako su oba uslova zadovoljena "s obzirom da je razlikovanje, isključenje ili davanje prednosti izvršeno savjesno kako ne</p>
--	--	--

	<p>člana dopušteno je različito postupanje na osnovu seksualne orijentacije isključivo ako je, u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, takvo postupanje u potpunosti usklađeno sa zahtjevima koji proizlaze iz zaštite osnovnog prava svake osobe na porodični život te ako se porodični status na bilo koji način ne koristi kako bi se osobama istospolne seksualne orijentacije ograničio pristup koristima i povlasticama vezanim uz zapošljavanje i radne odnose, obrazovanje i stručno usavršavanje te uz sistem zdravstvenog, socijalnog i penzijskog osiguranja i zaštite.</p> <p>(4) Različito postupanje na osnovu dobi biće dopušteno ako je ta razlika objektivno i razumno opravdana legitimnim ciljem, uključujući legitimnu politiku zapošljavanja, tržište rada i strukovno obrazovanje te ako su načini ostvarivanja tog cilja primjereni i nužni, a posebno ako se odnosi na:</p> <p>a) postavljanje posebnih uslova za pristup zapošljavanju i stručnom osposobljavanju, za zapošljavanje i obavljanje zanimanja, uključujući uslove u pogledu otkaza i naknada za rad, za mlada lica, starije radnike i lica koja su dužna brinuti o drugima, radi poticanja njihove strukovne integracije ili osiguranja njihove zaštite;</p> <p>b) određivanje minimalnih uslova u pogledu dobi, radnog iskustva ili godina provedenih u službi za pristup zapošljavanju ili određenim prednostima vezanim uz zapošljavanje;</p> <p>c) određivanje najviše dobi za zapošljavanje, koja se zasniva na zahtjevima obuke za određeno radno mjesto ili na potrebi postojanja razumnog razdoblja zaposlenja prije penzionisanja.</p> <p>(5) Različito postupanje propisano zakonom u pogledu penzijske dobi za žene i muškarce biće dopušteno u okvirima ovog zakona ako je ta razlika objektivno i razumno opravdana legitimnim ciljem, a posebno uzimajući u obzir činjenicu da žene uz</p>	<p>bi došlo do povrede vjerskih osjećanja pripadnika te vjeroispovijesti ili te vjere". S obzirom da u pogledu zapošljavanja odredba člana 5. tačke (c) omogućava religijskim ili vjerskim organizacijama gotovo nesputanu diskriminaciju na osnovu bilo kojeg od osnova koje direktiva 2000/78 propisuje, ona je nepomirljiva sa zahtjevima koji proizlaze iz te direktive. Isto vrijedi i za odredbu člana 5. tačke (h).</p> <p>Navedenim odredbama treba dodati i odredbu člana 5. tačka (g) koja po uzoru na hrvatski Zakon o suzbijanju diskriminacije dopušta nepovoljno postupanje temeljem bilo koje načelno nedozvoljene osnove "pri uređivanju prava i obaveza iz porodičnog odnosa kada je to određeno zakonom, a posebno s ciljem zaštite prava i interesa djece, što mora biti opravdano legitimnom svrhom, zaštitom javnog morala, kao i pogodovanju braka u skladu s odredbama porodičnih zakona". S aspekta EU prava, ovakva formulacija neće biti problematična samo pod uslovom da se njom u pogledu pristupa bilo kojoj povlastici iz regulatorne nadležnosti EU (radna prava, penzija, socijalna zaštita, pristup tržišnim robama i uslugama) niti na koji način ne pokušava opravdati nepovoljno postupanje uslovljeno nekom od osnova koje uživaju posebnu antidiskriminacijsku zaštitu u EU pravnom poretku kao što su npr. etnička pripadnost, spol ili seksualna orijetacija pod izgovorom zaštite porodice i djece. Štoviše, s aspekta direktive 2000/78 zaštita (heteroseksualnog) braka niti na koji način ne može opravdati nepovoljno postupanje u pogledu pristupa koristi iz radnog odnosa prema osobama koje se nalaze u istospolnim stabilnim emocionalnim zajednicama. S obzirom da je odredba usvojena po hrvatskom uzoru, korisno je uputiti na razvoj događaja u Hrvatskoj u kojoj je nedavno usvojen Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola kojim je hrvatsko zakonodavstvo do kraja usklađeno sa zahtjevima koji proizlaze iz direktive 2000/78 i nedavnih odluka Suda Evropske unije u Luksemburgu.</p> <p>Uzimajući sve ovo u obzir, postojeći član 5. je detaljno preformulisan te su njegove odredbe podijeljene u članove 5, 5a, 5b, 5c. i 5d. Na ovaj način Bosna i Hercegovina bi u cijeloj regiji dobila najbolju regulaciju kada govorimo o izuzećima, različitom postupanju i mjerama za promociju stvarne jednakosti.</p>
--	---	---

profesionalne obaveze za koje odgovaraju na tržištu rada preuzimaju i dio odgovornosti za brigu i njegu unutar porodice, posebno djece, starijih i nemoćnih te će biti podložno povremenom preispitivanju i postepenom izjednačavanju.

Član 5c.

(Mjere promocije jednakih mogućnosti)

(1) Mjere promocije jednakih mogućnosti predstavljaju specifične pogodnosti uslovljene nekim od osnova iz člana 2. stava (2) ovog zakona kojima se licima koja pripadaju društvenoj grupi koja se tradicionalno ili duže vrijeme nalazi u nepovoljnom položaju u društvu omogućava ravnopravno sudjelovanje u javnom životu, otklanjaju postojeće neravnopravnosti ili im se osiguravaju prava u kojima su ranije bili uskraćeni.

(2) Mjere promocije jednakih mogućnosti se uvode privremeno s ciljem osiguravanja potpune i stvarne društvene ravnopravnosti konkretne društvene grupe i ne predstavljaju diskriminaciju u okvirima ovog zakona ako kumulativno zadovoljavaju sljedeće uslove:

- a) kada postoji značajna podzastupljenost lica koja pripadaju određenoj društvenoj grupi s tim da se prag značajne podzastupljenost u pogledu pristupa ili korištenja konkretne koristi, prilike, povlastice ili dobra određuje od slučaja do slučaja uzimajući u obzir zastupljenost konkretne grupe u cjelokupnom stanovništvu;
- b) ako je sposobna pridonijeti uklanjanju ili ublažavanju uzroka koji dovodi do značajne podzastupljenosti iz tačke a) ovog stava;
- c) ako je nakon provedene objektivne i nepristrasne procjene kandidata koji konkurišu za konkretnu korist, priliku, povlasticu ili dobro kojem se utvrdilo da najbolji kandidati iz nadzastupljene i podzastupljene grupe podjednako zadovoljavaju objektivne uslove za pristup ili korištenje iste;
- d) ako je u pogledu zapošljavanja i napredovanja

na radnom mjestu mjera pozitivnog djelovanja propisana kao zakonska ili podzakonska obaveza lica koje je dužno tu obavezu poštivati može, nakon provedene objektivne i nepristrane procjene kandidata, u obzir uzeti i važne razloge specifične za socijalnu situaciju u kojoj se nalazi konkretno lice kako bi uprkos propisanoj obavezi prednost ipak dala onom kandidatu koji pripada grupi koja nije podzastupljena, ali samo pod uslovom da se takvom odlukom niti na koji način ne pokušava zaobići smisao mjere promocije jednakih mogućnosti.

(3) Mjere promocije jednakih mogućnosti koje se odnose na zapošljavanje, očuvanje zaposlenja, usavršavanje i cjeloživotno učenje lica s invaliditetom imaju posebnu važnost za promociju jednakih mogućnosti zapošljavanja za lica s invaliditetom.

(4) Mjere promocije jednakih mogućnosti mogu uključivati i osnivanje organizacija na osnovu pripadnosti nekoj od društvenih grupa vezanih uz osnove iz člana 2. stava (2) ovog zakona ako je glavni cilj takvih mjera promoviranje posebnih potreba tih lica kako bi se spriječio ili kompenzirao nepovoljniji položaj u kojem se konkretna grupa tradicionalno ili duže vrijeme nalazi u društvu.

Član 5d. (Mjera razumne prilagodbe)

(1) Kako bi se garantovalo poštovanje načela jednakog postupanja u pogledu lica s invaliditetom, moraju se obezbjediti mjere razumnog prilagođavanja njihovim posebnim potrebama što znači da poslodavci prema potrebi u određenoj situaciji poduzimaju odgovarajuće mjere kako bi se licu s invaliditetom omogućio pristup zapošljavanju, učestvovanju ili napredovanje na radu ili usavršavanje, ako takve mjere za poslodavca ne predstavljaju nerazmjerno opterećenje.

(2) U smislu mjera razumnog prilagođavanja iz stava (1) ovog člana posebnu, ali ne i isključivu,

	<p>pažnju treba posvetiti obezbjeđivanju odgovarajuće, odnosno učinkovite i praktične mjere za prilagođavanje radnog mjesta invaliditetu, prilagođavanjem prostorije i opreme, rasporeda radnog vremena, raspodjelom zadataka ili obezbjeđivanjem sredstava za osposobljavanje ili uvođenje u radne zadatke.</p> <p>(3) Kako bi se utvrdilo uzrokuju li određene mjere nerazmjerno opterećenje iz stava (1) ovog člana, posebno je potrebno voditi računa o povezanim finansijskim i drugim troškovima, razmjeru i finansijskim izvorima preduzeća te o mogućnostima dobivanja pomoći iz javnih sredstava ili kakve druge pomoći s tim da se opterećenje ne može smatrati nesrazmjernim ako poslodavac koristi pomoć postojećih mjera obezbjeđenih u sklopu državne, entitetske, kantonalne ili lokalne politike za zaštitu lica s invaliditetom.</p>	
--	---	--

<p>GLAVA III – ZAŠTIĆENA PRAVA</p> <p>Član 6. (Oblast primjene)</p> <p>(1) Ovaj zakon primjenjuje se na postupanje svih javnih tijela na nivou države, entiteta, kantona i Brčko Distrikta BiH, opštinskih institucija i tijela, te pravnih lica s javnim ovlaštenjima, kao i na postupanje svih pravnih i fizičkih lica, u svim a posebno u sljedećim oblastima života:</p> <p>a) zapošljavanja, rada i radnih uslova, uključujući pristup zaposlenju, zanimanju i samozapošljavanju kao i radne uslove, naknade, napredovanja u službi i otpuštanja sa posla;</p> <p>b) obrazovanja, nauke i sporta. Dostupnost obrazovanja ne bi trebalo da zavisi od useljeničkog statusa djece ili njihovih roditelja;</p> <p>c) socijalne zaštite, uključujući socijalno osiguranje, socijalne nadoknade, socijalnu pomoć (nadoknade za stanovanje, nadoknade za mlade, itd.) i način postupanja prema korisnicima socijalne zaštite;</p> <p>d) zdravstvene zaštite, uključujući dostupnost zaštite i liječenja, i u odnosu na način na koji se pruža zaštita i liječe pacijenti;</p> <p>e) obuke, uključujući početno osposobljavanje i stalno stručno usavršavanje, sve vrste i sve nivoe profesionalnog usmjeravanja, naprednog stručnog usavršavanja, dokvalifikacije i prekvalifikacije, uključujući i sticanje praktičnog radnog iskustva;</p> <p>f) pravosuđa i uprave uključujući aktivnosti policije i drugih službenika za sprovođenje zakona, službenika pogranične kontrole, vojno i zatvorsko osoblje. Konkretno, sva lica će da budu jednaka pred sudovima i tribunalima;</p> <p>g) stanovanja, uključujući pristup stanovanju, uslove stanovanja i raskid ugovora o najmu;</p> <p>h) javnog informisanja i medija;</p> <p>i) članstva u profesionalnim organizacijama,</p>	<p>Član 6. stav (1) mijenja se i glasi:</p> <p>(1) Ovaj zakon primjenjuje se na postupanje svih javnih tijela, kao i na postupanje svih pravnih i fizičkih lica, u svim a posebno u sljedećim oblastima života:</p> <p>a) zapošljavanja, rada i radnih uslova, uključujući pristup zaposlenju, zanimanju i samozapošljavanju kao i radne uslove, naknade, napredovanja u službi i otpuštanja sa posla;</p> <p>b) obrazovanja, nauke i sporta. Dostupnost obrazovanja ne bi trebalo da zavisi od useljeničkog statusa djece ili njihovih roditelja;</p> <p>c) socijalne zaštite, uključujući socijalno osiguranje, socijalne nadoknade, socijalnu pomoć (nadoknade za stanovanje, nadoknade za mlade, itd.) i način postupanja prema korisnicima socijalne zaštite;</p> <p>d) zdravstvene zaštite, uključujući dostupnost zaštite i liječenja, i u odnosu na način na koji se pruža zaštita i liječe pacijenti;</p> <p>e) obuke, uključujući početno osposobljavanje i stalno stručno usavršavanje, sve vrste i sve nivoe profesionalnog usmjeravanja, naprednog stručnog usavršavanja, dokvalifikacije i prekvalifikacije, uključujući i sticanje praktičnog radnog iskustva;</p> <p>f) pravosuđa i uprave uključujući aktivnosti policije i drugih službenika za sprovođenje zakona, službenika pogranične kontrole, vojno i zatvorsko osoblje. Konkretno, sva lica će da budu jednaka pred sudovima i tribunalima;</p> <p>g) stanovanja, uključujući pristup stanovanju, uslove stanovanja i raskid ugovora o najmu;</p> <p>h) javnog informisanja i medija;</p> <p>i) članstva u profesionalnim organizacijama, uključujući članstvo u organizaciji radnika ili poslodavaca ili u bilo kojoj organizaciji čiji članovi obavljaju neko određeno zanimanje; uključenost u takve organizacije i povoljnosti koje pružaju takve organizacije;</p> <p>j) robe i usluga namijenjenih javnosti i javnim</p>	<p>U definiciji člana 6. stava (1) nedostajalo je eksplicitno nabranje «gradskih» institucija i tijela. Imajući na umu da su svi nivoi vlasti pobrojani, bitno je da tu budu pobrojani i gradovi.</p> <p>No, kako se pitanje «javnih tijela» povlači kroz cijeli zakon i kako se ne bi svaki put naglašavalo da se odredbe odnose na institucije, organe, tijela, ustanove i sve druge institucije vlasti u Bosni i Hercegovini (državne, entitetske, Brčko Distrikta BiH, kantonalne, gradske, opštinske, kao i druga pravna lica koja obavljaju javne ovlasti) u novom članu 1b. uveden je skraćeni termin «javna tijela» te je isti definisan.</p> <p>Zato se kroz cijeli zakon mjenja korištenje termina «javna tijela» bez nepotrebnog eksplicitnog nabranja svih nivoa vlasti. Na ovaj način sam tekst se čini čitljivijim.</p>
--	---	---

<p>uključujući članstvo u organizaciji radnika ili poslodavaca ili u bilo kojoj organizaciji čiji članovi obavljaju neko određeno zanimanje; uključenost u takve organizacije i povoljnosti koje pružaju takve organizacije;</p> <p>j) robe i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, uključujući, na primjer, prilikom kupovine robe u trgovini, prilikom podnošenja molbe za kredit u banci i u odnosu na pristup diskotekama, kafićima i restoranima;</p> <p>k) obavljanja privredne djelatnosti, uključujući pravo o tržišnoj konkurenciji, odnose između preduzeća i odnose između preduzeća i države;</p> <p>l) učešća u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu;</p> <p>m) jednakom učešću u javnom životu svih građana;</p> <p>n) porodice, pri čemu će bračni drugovi uživati potpunu jednakost prava kao i odgovornosti u pogledu bračne zajednice, tokom trajanja bračne zajednice i njene rastave uključujući i prava i odgovornosti u pogledu podizanja djece, u skladu s odredbama porodičnog zakona;</p> <p>o) prava djeteta, uključujući one mjere zaštite koje su potrebne shodno njihovom statusu maloljetnika, od strane njihove porodice, društva i države.</p>	<p>mjestima, uključujući, na primjer, prilikom kupovine robe u trgovini, prilikom podnošenja molbe za kredit u banci i u odnosu na pristup diskotekama, kafićima i restoranima;</p> <p>k) obavljanja privredne djelatnosti, uključujući pravo o tržišnoj konkurenciji, odnose između preduzeća i odnose između preduzeća i države;</p> <p>l) učešća u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu;</p> <p>m) jednakom učešću u javnom životu svih građana;</p> <p>n) porodice, pri čemu će bračni drugovi uživati potpunu jednakost prava kao i odgovornosti u pogledu bračne zajednice, tokom trajanja bračne zajednice i njene rastave uključujući i prava i odgovornosti u pogledu podizanja djece, u skladu s odredbama porodičnog zakona;</p> <p>o) prava djeteta, uključujući one mjere zaštite koje su potrebne shodno njihovom statusu maloljetnika, od strane njihove porodice, društva i države.</p>	
--	---	--

<p>GLAVA IV – INSTITUCIJE NADLEŽNE ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE</p> <p>Član 7. (Centralna institucija za zaštitu od diskriminacije)</p> <p>(1) Centralna institucija nadležna za zaštitu od diskriminacije je Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Ombudsmen Bosne i Hercegovine).</p> <p>(2) Ombudsmen Bosne i Hercegovine u okviru svoje nadležnosti:</p> <p>a) zaprima pojedinačne i grupne žalbe u vezi sa diskriminacijom;</p> <p>b) fizičkim i pravnim licima koje su podnijele žalbu zbog diskriminacije pruža potrebna obavještenja o njihovim pravima i obavezama, te mogućnostima sudske i druge zaštite;</p> <p>c) povodom žalbe Ombudsmen Bosne i Hercegovine može da odluči da ne prihvati žalbu ili da pokrene postupak istraživanja;</p> <p>d) predlaže pokretanje postupka medijacije u skladu s odredbama Zakona o medijaciji;</p> <p>e) prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima diskriminacije;</p> <p>f) podnosi godišnji, a prema potrebi i vanredne izvještaje o pojavama diskriminacije Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, Narodnoj skupštini Republike Srpske i Skupštini Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine;</p> <p>g) informiše javnost o pojavama diskriminacije;</p> <p>h) na sopstvenu inicijativu sprovodi istraživanja u oblasti diskriminacije;</p> <p>i) daje mišljenja i preporuke s ciljem sprečavanja i suzbijanja diskriminacije, te predlaže odgovarajuća zakonska i druga rješenja nadležnim institucijama Bosne i Hercegovine;</p> <p>j) ima pravo da pokreće i učestvuje u postupku za zaštitu od diskriminacije za prekršaje propisane ovim zakonom;</p>	<p>Pojedini stavovi, i pojedine tačke stavova, člana 7. mijenjaju se i glase:</p> <p>Član 7. (Centralno tijelo za zaštitu od diskriminacije)</p> <p>(1) Centralno tijelo nadležno za zaštitu od diskriminacije je Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine.</p> <p>(2) Institucija ombudsmena u okviru svoje nadležnosti:</p> <p>a) zaprima pojedinačne i grupne žalbe fizičkih i pravnih lica te provodi postupak ispitivanja u vezi sa diskriminacijom koja je izvršena od strane javnih tijela;</p> <p>c) slobodno odlučuje hoće li žalbu prihvatiti. U slučaju neprihvatanja žalbe, Institucija ombudsmena će pismenim putem obavijestiti podnosioca žalbe o razlozima neprihvatanja iste;</p> <p>f) u okviru svog godišnjeg izvještaja, a prema potrebi i kroz specijalne izvještaje, dostavlja informaciju o pojavama diskriminacije Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, Narodnoj skupštini Republike Srpske i Skupštini Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Posebno i pojedinačno se ističu preporuke koje nisu provedene;</p> <p>g) informiše javnost, podiže svijest, provodi kampanje i i na druge načine aktivno promovise borbu protiv diskriminacije u svrhu prevencije iste;</p> <p>h) sprovodi istraživanja u oblasti diskriminacije;</p> <p>j) pokreće postupke za zaštitu od diskriminacije za prekršaje propisane ovim zakonom ili kao prijatelj suda (amicus curiae) učestvuje u drugim</p>	<p>Član 7. se mijenja, kako bi se terminološke nedoumice uklonile i sadržajne odredbe jasnije odredile.</p> <p>Umjesto «institucija» koristi se termin «tijelo», imajući na umu da je to ustaljeni termin i bolje odgovora terminu «equality body», koji se moraju uspostaviti na osnovu direktiva 2000/43/EC, 2004/113/EC i 2006/54/EC.</p> <p>U stavu (1) centralna institucija se naziva ispravnim imenom te se u ime dodaje riječ «Institucija», u skladu sa Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava u BiH. Na osnovu toga se uvodi novi skraćeni naziv, koji više nije «Ombudsmen Bosne i Hercegovine», nego se koristi termin «Institucija ombudsmena», a u skladu definicijom termina, što je određeno novim članom 1b.</p> <p>Stav (2) tačka a) se detaljnije reguliše, određujući da Institucija ombudsmena mora obrađivati žalbe koje se odnose samo na diskriminaciju koja je izvršena od strane javnih tijela. Imajući na umu da se Institucija ombudsmena primarno bavi kršenjem ljudskih prava od strane javnih tijela, i u slučaju diskriminacije Institucija se bavi samo onim slučajevima gdje je javno tijelo počinilo diskriminaciju, te se ostali slučajevi rješavaju drugim postupcima.</p> <p>Stav (2) tačka c) se mijenja. I dalje se Instituciji ombudsmena daje sloboda ocjene, s tim da se Institucija ombudsmena obavezuje da se u slučaju neprihvatanja žalbe mora pismeno očitovati podnosiocu.</p> <p>Stav (2) tačka f) se mijenja. Po novom prijedlogu Institucija ombudsmena više ne izrađuje posebni godišnji izvještaj o pojavama diskriminacije nego svoje nalaze uključuje u (postojeći) godišnji izvještaj Institucije ombudsmena, koji se na osnovu obaveze iz zakona o ombudsmenu već izrađuje. Godišnji izvještaj Institucije ombudsmena je sveobuhvatan, pokriva različita pitanja zaštite i promocije ljudskih prava te će se samo nadograditi posebnim poglavljem i podglavljljima. U godišnjem izvještaju Institucije ombudsmena posebno se ističu preporuke koje nisu provedene, kako bi nadležna parlamentarna tijela na svim nivoima vlasti mogla donositi odgovarajuće zaključke i mjere, kako bi se izvršio pritisak na te institucije javne vlasti s ciljem zaustavljanja/neponavljanja diskriminacije.</p> <p>Stav (2) tačka g) se mijenja. Postojeća definicija se proširuje te se primarno naglašava funkcija promocije ljudskih prava, u ovom slučaju promocija suzbijanja i borbe protiv diskriminacije, a u skladu sa UN-ovim Pariškim principima koji se odnose na promociju ljudskih prava.</p> <p>Stav (2) tačka h) se mijenja. Riječi «na sopstvenu inicijativu» se brišu, imajući na umu da se ovdje radi o nezavisnoj instituciji koja uvijek na sopstvenu inicijativu djeluje.</p>
---	---	---

<p>k) prati zakonodavstvo i daje savjete zakonodavnim i izvršnim organima;</p> <p>l) podiže svijest o pitanjima vezanim za rasizam i rasnu diskriminaciju u društvu;</p> <p>m) unapređuje politike i prakse koje imaju za cilj da osiguraju jednako postupanje.</p> <p>(3) Ombudsmen Bosne i Hercegovine pri izradi redovnih izvještaja, mišljenja i preporuka o pojavama diskriminacije saraduje sa organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom i promovisanjem ljudskih prava i organizacijama koje se bave zaštitom prava grupa izloženih visokom riziku diskriminacije.</p> <p>(4) Ombudsmen Bosne i Hercegovine pruža pomoć licima ili grupama lica koje se obraćaju međunarodnim tijelima za zaštitu od diskriminacije u davanju uputa, savjeta, konsultacija u toku postupka, predloga i preporuka.</p> <p>(5) Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine će u svrhu ostvarivanja svoje nadležnosti uspostaviti poseban odjel koji bi isključivo razmatrao predmete navodne diskriminacije u pogledu postupanja javnih tijela na nivou države, entiteta, kantona i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, opštinskih institucija i tijela, te pravnih lica s javnim ovlašćenjima, kao i postupanje svih pravnih i fizičkih lica, u svim oblastima života.</p> <p>U budžet Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine uvrstiće se posebna budžetska stavka neophodna za funkcionisanje specijalnog odjela/specijalnih odjela za borbu protiv diskriminacije.</p> <p>(6) Sve državne institucije, entitetske, kantonalne i tijela Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, opštinska, institucije i pravna lica</p>	<p>prekršajnim postupcima,</p> <p>(3) Institucija ombudsmena pri izradi godišnjeg izvještaja, specijalnih izvještaja, odluka i preporuka o pojavama diskriminacije saraduje sa organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom i promovisanjem ljudskih prava i organizacijama koje se bave zaštitom prava marginalizovanih grupa izloženih visokom riziku diskriminacije.</p> <p>(4) Institucija ombudsmena pruža pomoć licima ili grupama lica koje se obraćaju međunarodnim tijelima za zaštitu od diskriminacije u davanju uputa, savjeta, konsultacija u toku postupka, prijedloga i preporuka.</p> <p>(5) Institucija ombudsmena će u svrhu ostvarivanja obaveza koje proizilazi iz ovog zakona internim aktom, te u skladu sa zakonom koji reguliše rad i djelovanje Institucije ombudsmena, donijeti odluku o tome ko i na koji način razmatra žalbe navodne diskriminacije u pogledu postupanja javnih tijela, te na koji način će se donositi preporuke.</p> <p>U budžet Institucije ombudsmena uvrstiće se posebna budžetska stavka neophodna za vršenje nadležnosti centralnog tijela za zaštitu od diskriminacije. Ova budžetska linija prikazuje troškove osoblja ali i troškove vezane za ostale aktivnosti pobrojane u stavu (2).</p>	<p>Stav (2) tačka j) se mijenja. Kroz brisanje riječi «ima pravo» poctava se značaj pokretanja i učestvovanja u postupku za zaštitu od diskriminacije, imajući na umu da Institucija ombudsmena skoro da nikako nije koristila tu mogućnost u proteklih 5 godina.</p> <p>Stav (3) se samo terminološki prilagođava i uređuje.</p> <p>Stav (4) se samo terminološki prilagođava kroz korištenje novog termina tj. novog skraćenog naziva «Institucija ombudsmena».</p> <p>Stav (5) se terminološki prilagođava kroz korištenje novog termina tj. novog skraćenog naziva «Institucija ombudsmena». Pored toga, ukida se postojeća odredba da se uspostavlja «poseban odjel» već se samoj Instituciji ombudsmena ostavlja pravo da internim aktom donese odluku na koji način će se razmatrati žalbe i ko će te poslove vršiti. Pariški principi Ujedinjenih nacija, preporuke Međunarodnog koordinacionog komiteta i preporuke Venecijanske komisije Instituciji ombudsmena prepuštaju pravo unutrašnjeg ustroja samim institucijama ombudsmena, s ciljem jačanja i ispunjavanja principa «nezavisnosti»⁷. Ipak, zadržava se obaveza iz druge rečenice da se u budžetu Institucije ombudsmena uvrsti posebna budžetska stavka koja će naznačiti koja su finansijska sredstva neophodna kako bi institucija vršila poslove centralnog tijela za suzbijanje diskriminacije te tijela za zaštitu ravnopravnosti i jednakosti. Ova budžetska linija treba pokriti sredstva za osoblje, ali i druge aktivnosti, kao što su istraživanja, kampanje za podizanje svijesti, terenski rad i sve ostale aktivnosti koje su pobrojane u stavu (2) ovog člana.</p> <p>Stavovi (6) i (7) se brišu, imajući na umu da isti na jedan površan i nejasan način regulišu pitanje provedbe postupka ispitivanja te donošenja preporuka.</p>
--	---	---

⁷ O samim preporukama više informacija je moguće pronaći u analizi: <http://eu-monitoring.ba/prijedlozi-za-unapredenje-institucionalnih-okvira-zastite-i-promocije-ljudskih-prava/> i modelu zakona: <http://eu-monitoring.ba/model-zakona-o-instituciji-ombudsmena-u-bih/>

<p>s javnim ovlaštenjima, te ostala pravna i fizička lica dužna su, na zahtjev Ombudsmena Bosne i Hercegovine, najkasnije u roku od 30 dana od dana zaprimanja zahtjeva dostaviti tražene podatke i dokumente.</p> <p>(7) Nadležne institucije u Bosni i Hercegovini obavezne su da sarađuju sa Ombudsmenom Bosne i Hercegovine i daju pismeno odgovore i obavještenja u roku koji je Ombudsmen Bosne i Hercegovine odredio i o efektu preporuka datih s ciljem otklanjanja diskriminacije.</p>		<p>Pitanje ispitivanja i donošenja preporuka je novim stavom (5) prepušteno regulaciji same Institucije ombudsmena, kao što je to slučaj i sa drugim oblicima kršenja ljudskih prava, a o skladu sa zakonom koji određuje rad Institucije ombudsmena.</p>
---	--	---

<p>Član 8. (Vođenje evidencije i koordinacija nadležnih institucija)</p> <p>(1) Nadležne institucije u Bosni i Hercegovine dužne su da vode redovnu evidenciju svih slučajeva prijavljene diskriminacije, a prikupljene podatke obavezno da dostave Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.</p> <p>(2) Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u okviru zakonom utvrđenih nadležnosti, ima obavezu, na osnovu prikupljenih podataka o pojavama i obimu diskriminacije, najmanje jednom godišnje da pripremi Savjetu ministara Bosne i Hercegovine izvještaj, a prema potrebi i posebne izvještaje koji sadrže predlog mjera za sprečavanje i suzbijanje pojava diskriminacije u Bosni i Hercegovini.</p> <p>(3) Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine dužno je da jednom godišnje, preko Savjeta ministara Bosne i Hercegovine, izvještava i Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine o pojavama diskriminacije i u vezi s tim predlaže konkretne zakonodavne ili druge mjere.</p> <p>(4) U skladu s odredbama ovog člana, ustanoviće se posebne evidencije u zakonodavnim, izvršnim i sudskim organima radi evidencije slučajeva diskriminacije utvrđene u krivičnim, parničnim, vanparničnim i izvršnim postupcima.</p> <p>(5) Centralna baza podataka za počinjena djela diskriminacije biće uspostavljena u Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.</p> <p>(6) Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u roku od 90 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona, donijet će Pravilnik o načinu prikupljanja podataka o</p>	<p>Član 8. mijenja se i glasi:</p> <p>Član 8. (Vođenje evidencije, izvještavanje i prevencija)</p> <p>(1) Sva pravosudna tijela dužna su voditi evidencije i statističke preglede o sudskim predmetima vezanim za diskriminaciju i osnovama diskriminacije po kojima se ti postupci vode te ih dostavljati Ministarstvu i Instituciji ombudmena do 1. februara za prethodnu kalendarsku godinu.</p> <p>(2) Sva pravosudna tijela iz stava (1) ovoga člana dužna su sve evidencije o slučajevima diskriminacije iz njihove nadležnosti iskazati po spolu, osnovu diskriminacije i statusu diskriminacije.</p> <p>(3) Institucija ombudmena dostavlja podatke od svih pravosudnih tijela predstavlja u okviru godišnjeg izvještaja, a prema potrebi i kroz specijalne izvještaje, u skladu sa članom 7. ovog zakona.</p> <p>(4) Ministarstvo najmanje jednom godišnje sprovodi istraživanja u oblasti diskriminacije.</p> <p>(5) Ministarstvo, na osnovu prikupljenih podataka od strane svih pravosudnih tijela, godišnjeg izvještaja Institucije ombudmena i sprovedenih istraživanja iz stava (4), sastavlja prijedlog mjera za sprečavanje i suzbijanje pojava diskriminacije u Bosni i Hercegovini.</p> <p>(6) Ministarstvo je dužno da jednom godišnje, preko Savjeta ministara Bosne i Hercegovine, izvještava i Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine o poduzetim mjerama, i u vezi s tim, po potrebi, predlaže konkretne zakonodavne ili druge mjere.</p>	<p>Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine od 2009. godine pa do danas nažalost nije ispunilo svoje obaveze predviđene članom 8. Nije usvojen pravilnik iz stava (6), nije uspostavljena baza podataka iz stava (5) niti je ikada izrađen izvještaj od strane Ministarstva (stav (5)).</p> <p>Kako bi se ovaj problem rješio, te sistem zaštite od diskriminacije učinio efikasnijim, ali u skladu sa realnim okolnostima, novi član 8. predviđa direktnu obavezu prema svim pravosudnim institucijama (stav (1)) da do 1. februara za prethodnu kalendarsku godinu dostave podatke o sudskim predmetima vezanim za diskriminaciju, te da te podatke dostave Ministarstvu i Instituciji ombudmena.</p> <p>Slučajevi vođeni u upravnim postupcima se neće prikupljati, uzimajući u obzir realne okolnosti, ali treba razmotriti mogućnost da se ova odredba uvede kada se za to stvore uslovi.</p> <p>Institucija ombudmena će te podatke ugraditi u svoj Godišnji izvještaj (stav (3)), i po potrebi u svoje specijalne izvještaje. Imajući na umu da Institucija ombudmena svoje izvještaje dostavlja svim zakonodavnim tijelima na nivou države, entiteta i Brčko distrikta, svi relevantni podaci će biti dostupni parlamentima, te se na taj način otklanja dupli posao, da Institucija ombudmena, ali i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH izrađuju godišnje izvještaje, što je bila obaveza po trenutnom tekstu zakona (stav (5)).</p> <p>Ministarstvo se s druge strane obavezuje da djeluje strateški. Ministarstvo u skladu sa novim odredbama člana 8. ima obavezu da najmanje jednom godišnje sprovodi istraživanja (stav (4)). Istraživanja Ministarstva će se ticati pojedinih osnova ili posebnih oblika diskriminacije, te će pokriti i sve one pojave diskriminacije koje nisu dokumentovane kroz sudske ili upravne postupke, nego su isti ostali «nevidljivi».</p> <p>Ministarstvo na osnovu prikupljenih podataka od strane svih pravosudnih tijela, godišnjeg izvještaja Institucije ombudmena i sprovedenih istraživanja (stav (5)) priprema mjere (javnopolitički dokument, jedno- ili višegodišnji) i tako proaktivno djeluje u borbi protiv diskriminacije. Jednom godišnje Ministarstvo izvještava Parlamentarnu skupštinu BiH o poduzetim mjerama te, po potrebi, predlaže konkretne zakonodavne ili druge mjere. Ministarstvo će se tako poštediti redovnog izvještavanja te će se posvetiti strateškom djelovanju u oblasti suzbijanja diskriminacije, saradujući sa nadležnim tijelima entiteta, kantona i Brčko distrikta.</p>
---	--	---

<p>predmetima diskriminacije u Bosni i Hercegovini kojim se definiše sadržaj i izgled upitnika za prikupljanje podataka o predmetima diskriminacije i ostala pitanja vezana za postupak prukupljanja potrebnih podataka.</p>		
<p>Član 9. (Praćenje sprovođenja Zakona) Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH prati sprovođenje ovog zakona.</p>		
<p>Član 10. (Saradnja sa organizacijama civilnog društva) U izradi izvještaja, prilikom pripreme zakona, strategija i drugih planova koji se odnose na stanje ljudskih prava i pitanja diskriminacije, sve nadležne institucije obavezne su da saraduju s organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom i promovisanjem ljudskih prava i organizacijama koje se bave zaštitom prava lica i grupa lica izloženih visokom riziku od diskriminacije.</p>		

<p>GLAVA V – POSTUPCI ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE</p> <p>Član 11. (Zaštita u postojećim postupcima)</p> <p>(1) Svako lice ili grupa lica koja smatra da je diskriminisana može tražiti zaštitu svojih prava putem postojećih sudskih i upravnih postupaka.</p> <p>(2) U slučajevima u kojima povreda prava na jednako postupanje proizlazi iz upravnog akta, žalba u upravnom postupku i eventualno pokretanje upravnog spora na osnovu zaštite od diskriminacije, a kojom se zahtijeva poništenje takvog upravnog akta, neće spriječiti lice iz stava (1) ovog člana da pokrene sudski postupak za zaštitu od diskriminacije.</p> <p>(3) Svi konkretni zahtjevi navedeni u članu 12. ovog zakona, kao pojedinačni ili zajednički, mogu se tražiti u svrhu podnošenja tužbe u parničnom postupku.</p>	<p>U član 11. dodaje se stav 4. koji glasi: (4) Sud i druga tijela primjenjuju načelo hitnosti u svim postupcima u kojima se ispituju tvrdnje o počinjenoj diskriminaciji.</p>	<p>Stav (4) potrebno je uvesti kako bi se preciznije odredilo da se načelo hitnosti primjenjuje u svim postupcima u kojima se ispituje tvrdnje o počinjenoj diskriminaciji. Slično rješenje možemo pronaći u članu 16. Zakona o suzbijanju diskriminacije Republike Hrvatske.</p> <p>Ovo pitanje je do sada bilo regulisano u članu 12, dosadašnji stav (2), iako se taj stav odnosi samo na posebne tužbe za zaštitu od diskriminacije. Kako bi se hitnost odnosila na sve postupke, uključujući i one upravne, ovo pitanje se reguliše kroz član 11.</p>
	<p>Dodaje se novi član 11a. koji glasi: Član 11a. (Interne procedure zaštite)</p> <p>Sva javna tijela, te ostala pravna lica sa više od 20 uposlenih, dužni su da u svoje opšte pravne akte, ili kroz posebne pravne akte, regulišu postupanje u slučaju diskriminacije, te da tako osiguraju efikasne interne procedure zaštite.</p>	<p>S ciljem stvaranja efikasne zaštite od diskriminacije, rješavanja slučajeva diskriminacije internim putem i smanjivanja broja žalbi prema Instituciji ombudsmena i pred sudovima, sva javna tijela ali i druga pravna lica obavezuju se da usvoje interne procedure za zaštitu od diskriminacije, u nadi da će se tako rješavati slučajevi.</p>

<p>Član 12. (Posebne tužbe za zaštitu od diskriminacije)</p> <p>(1) Lice ili grupa lica koja su izložena bilo kojem obliku diskriminacije, prema odredbama ovog zakona, ovlašćeni su da podnesu tužbu i da traže:</p> <p>a) utvrđivanje da je tuženik povrijedio tužiočevo pravo na jednako postupanje, odnosno da radnja koju je preduzeo ili propustio može neposredno dovesti do povrede prava na jednako postupanje (tužba za utvrđivanje diskriminacije);</p> <p>b) zabranu preduzimanja radnji kojima se krši ili se može prekršiti tužiočevo pravo na jednako postupanje, odnosno da se izvrše radnje kojima se uklanja diskriminacija ili njene posljedice (tužba za zabranu ili otklanjanje diskriminacije);</p> <p>c) da se nadoknadi materijalna i nematerijalna šteta uzrokovana povredom prava zaštićenih ovim zakonom (tužba za nadoknadu štete);</p> <p>d) da se presuda kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje na trošak tuženika objavi u medijima, u slučaju kada je diskriminacija počinjena kroz medije (štampane, printane i elektronske), odnosno bilo koje vrste.</p> <p>(2) Sud i druga tijela koja sprovode postupak dužna su da radnje u postupku preduzimaju hitno, obezbjeđujući da sve tvrdnje o diskriminaciji budu što prije ispitane.</p> <p>(3) Kada se svi zahtjevi zasnivaju na istom činjeničnom i pravnom osnovu, zahtjevi se mogu istaknuti zajedno (kumulativno) u jednoj tužbi o kojoj se odlučuje u parničnom postupku, ako su svi zahtjevi u međusobnoj vezi i ako je isti sud stvarno nadležan za svaki od tih zahtjeva.</p> <p>(4) O tužbama iz stava (1) ovog člana odlučuje nadležni sud primjenjujući odredbe zakona o parničnom postupku koji se primjenjuju u Bosni i</p>	<p>Član 12. stav 1, tačka d), i stav 3. se mijenjaju, a stav 2. se briše. Stav 3. postaje stav 2, dok stav 4. postaje stav 3. Pored toga dodaju se novi stavovi (4), (5) i (6):</p> <p>d) da se presuda kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje na trošak tuženika objavi u medijima.</p> <p>(2) Zahtjevi iz stava 1. ovoga člana mogu se istaknuti zajedno sa zahtjevima za zaštitu drugih prava o kojima se odlučuje u parničnom postupku ako su svi zahtjevi u međusobnoj vezi bez obzira na to je li za te zahtjeve propisano rješavanje u redovnom ili u posebnom parničnom postupku, osim sporova o smetanju posjeda. U tom slučaju primjenjuju se mjerodavna pravila za vrstu spora o kojoj je riječ, ako ovim zakonom nije drukčije određeno, što se posebno odnosi na načelo preraspodjele tereta dokazivanja i načelo naknade štete s odbijajućim učinkom.</p> <p>(3) O tužbama iz stava (1) ovog člana odlučuje nadležni sud primjenjujući odredbe zakona o parničnom postupku koji se primjenjuju u Bosni i</p>	<p>Član 12. stav 1, tačka d), i stav 3. se mijenjaju, a stav 2. se briše. Tako stav 3. postaje stav 2, dok stav 4. postaje stav 3. Pored toga dodaju se stavovi (4), (5) i (6).</p> <p>Stav (2) navedenog člana konkretizuje kumulativno odlučivanje u postupku po osnovu diskriminacije i u slučajevima da se radi o posebnim postupcima (radni sporovi, sporovi male vrijednosti, arbitraža i izuzetak smetanje posjeda). Slično rješenje možemo pronaći u članu 17. Zakona o suzbijanju diskriminacije Republike Hrvatske.</p> <p>Stav (1), tačka d) se skraćuje, te se obaveze iz ove tačke, po uzoru na član 17. Zakona o suzbijanju diskriminacije Republike Hrvatske, konkretizuju kroz tri nova detaljna razrađena stava: (4), (5) i (6).</p> <p>Stavovi (4), (5) i (6) eksplicitno i detaljno propisuju obaveze tuženog i način objave presude u medijima ukoliko je do diskriminacije došlo upravo posredstvom medija. Dosadašnja definicija stava (1), tačke d) nije bila dovoljno eksplicitna i jasna, te je bilo potrebno da se ista pojasni kroz nove stavove (4), (5) i (6).</p> <p>Dosadašnji stav 2. se briše jer je se pitanje hitnosti uređuje kroz član 11. (novi stav (4)).</p>
---	---	--

<p>i Hercegovini, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.</p>	<p>Hercegovini, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.</p> <p>(4) Zahtjev za objavu presude iz stava (1) tačke d) ovoga člana sud će usvojiti ako utvrdi:</p> <p>(a) da je do povrede prava na jednako postupanje došlo posredstvom medija, ili</p> <p>(b) da je informacija o postupanju koje krši pravo na jednako postupanje bila objavljena u medijima, a objavljivanje presude je potrebno radi potpune naknade učinjene štete ili zaštite od nejednakog postupanja u budućim slučajevima.</p> <p>(5) Ako usvoji zahtjev za objavom presude, sud će naložiti da se presuda objavi u cijelosti. Izuzetno, sud može odrediti da se presuda objavi u dijelovima ili da se iz teksta presude uklone određeni lični podaci ako je to potrebno radi zaštite privatnosti stranaka i drugih lica, a ne dovodi u pitanje svrhu pružene pravne zaštite.</p> <p>(6) Presuda kojom se nalaže objava u medijima obavezuje izdavača medija u kojem treba objaviti presudu, bez obzira na to je li bio stranka u postupku.</p>	
	<p>Uvodi se novi član 12a. koji glasi:</p> <p>Član 12a (Odnos Institucije ombudsmena i suda)</p> <p>(1) U slučaju da sud razmatra predmet o kojem je Institucija ombudsmena već donijela preporuku, sud ima obavezu da izradi posebno, jasno i detaljno obrazloženje u slučaju odstupanja od preporuke.</p> <p>(2) Lice koje je podnijelo tužbu sudu, po članu 11. i 12, koje je podnijelo i žalbu Instituciji ombudsmena, dužno je pismenim putem obavijestiti Instituciju ombudsmena o pokretanju sudskog postupka.</p>	<p>Novim članom 12a. predviđa se obaveza pružanja posebnog, jasnog i detaljnog obrazloženja suda u slučaju odstupanja od preporuke Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH u istom slučaju diskriminacije. Takvim rješenjem, koje je poznato i u komparativnoj praksi (npr. u Austriji i Holandiji), postigla bi se bolja harmonizacija postupka pred Institucijom ombudsmena i onog pred sudom, te dodatno osnažio autoritet Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH kao centralnog tijela za zaštitu od diskriminacije i ravnopravnosti.</p> <p>Stav (2) reguliše obavezu da se Institucija ombudsmena informiše ukoliko lice koje je diskriminisano za vrijeme razmatranja žalbe od strane Institucije ombudsmena paralelno pokrene i sudski postupak. Ova informacija može biti od značaja za daljnje postupanje Institucije ombudsmena.</p>

<p>Član 13. (Nadležnost, rokovi i izvršenje)</p> <p>(1) Ako ovim zakonom nije drugačije propisano, a u skladu sa zakonima o sudovima u oba entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, za sporove po tužbi iz člana 12. ovog zakona nadležni su u prvom i drugom stepenu sudovi opšte mjesne nadležnosti.</p> <p>(2) U postupcima propisanim u članu 12. ovog zakona uvijek je dozvoljena revizija.</p> <p>(3) Po osnovu tužbenog zahtjeva iz člana 12. tač. b) i d) ovog zakona, nadležni sud može da odluči da žalba ne zadržava izvršenje ili da određuje kraći rok za ispunjenje radnje koja je naložena tuženiku.</p> <p>(4) Rok za podnošenje tužbe na osnovu člana 12. ovog zakona iznosi tri mjeseca od dana saznanja o učinjenoj povredi prava, a najdalje jednu godinu od dana učinjenja povrede. Rok za podnošenje zahtjeva za reviziju iznosi tri mjeseca od dana uručenja drugostepene presude.</p>	<p>Član 13. stav (1) i stav (4) se mijenja i glasi:</p> <p>(1) Ako ovim zakonom nije drugačije propisano, a u skladu sa zakonima o sudovima u oba entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, za sporove po tužbi iz člana 12. ovog zakona nadležan je u prvom i drugom stepenu pored suda opšte mjesne nadležnosti i sud na čijem području tužitelj ima prebivalište, te sud mjesta gdje je počinjena radnja diskriminacije.</p> <p>(4) Rok za podnošenje tužbe na osnovu člana 12. ovog zakona iznosi dvanaest (12) mjeseci od dana saznanja o učinjenoj povredi prava, a najdalje (5) pet godina od dana učinjenja povrede. Kod kontinuirane diskriminacije rok se računa od dana posljednje učinjene radnje. Rokovi se ne računaju u slučajevima sistemske diskriminacije. Rok za podnošenje zahtjeva za reviziju iznosi tri mjeseca od dana uručenja drugostepene presude.</p>	<p>Izmjenama člana 13. stava (1) zbog kompleksnosti samog postupka kao i namjere zakonodavca da osigura zaštitu osobi izloženoj diskriminaciji omogućava se izaberiva nadležnost. Ovakvim, širim propisivanjem izaberive nadležnosti izlazi se u susret tužiteljima kako bi im se olakšao pristup sudskoj zaštiti i omogućio izbor foruma koji je za njih najpovoljniji. Član 18. Zakona o suzbijanju diskriminacije Republike Hrvatske ovo rješenje na sličan način uređuje.</p> <p>Izmjenama člana 13. stava (4) popravljaju se jedno od najslabijih rješenja trenutne verzije zakona. Budući da se iz dosadašnje prakse sudova kao i lica koja su tražila zaštitu podnošenjem tužbe utvrdilo da rok za podnošenje tužbe nije dovoljno dug, neophodno je obezbjediti duži vremenski period na podnošenje tužbe, ali ne preširoko zbog pravne sigurnosti.</p> <p>Sud Evropske unije u Luksemburgu je kroz svoju praksu zahtjevaio od nacionalnih sudova da iz primjene izuzmu odredbe procesnog karaktera koje su onemogućavale učinkovitu primjenu EU odredbi materijalnog prava. U velikom broju slučajeva radilo se o odredbama koje su propisivale kratke rokove podnošenja tužbe.</p> <p>Zbog toga se predlažu novi rokovi (dvanaest mjeseci od dana saznanja tj. pet godina od dana učinjenja povrede).</p>
<p>Član 14. (Privremene mjere zaštite)</p> <p>Sud može u postupcima iz čl. 11. i 12. ovog zakona odrediti privremenu mjeru shodno pravilima zakona o parničnom postupku koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini.</p>	<p>Član 14. se mijenja i glasi:</p> <p>Član 14. (Mjera obezbjeđenja)</p> <p>(1) Prije pokretanja i u toku postupka povodom zahtjeva iz člana 12. stava (1) sud može na prijedlog predlagatelja odrediti sudsku mjeru obezbjeđenja, odnosno privremenu mjeru obezbjeđenja, shodno pravilima zakona o parničnom postupku koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini.</p> <p>(2) Mjera obezbjeđenja se može odrediti ako:</p> <p>a) predlagatelj učini vjerovatnim da je povrijeđeno pravo na jednako postupanje,</p> <p>b) je određivanje mjere obezbjeđenja potrebno radi otklanjanja opasnosti od teške povrede prava na jednako postupanje, nenadoknadive štete ili sprečavanja nasilja.</p>	<p>Član 14. se mijenja kako bi se naziv i sadržaj člana uskladili sa usvojenom terminologijom građanskog procesnog prava odnosno odredbama zakona o parničnim postupcima u BiH koji definišu «sudsku mjeru odnosno privremenu mjeru obezbjeđenja» na što upućuje i navedena norma člana 14. Tako se naziv člana mijenja u «Mjere obezbjeđenja».</p> <p>Uvodi se odredba da predlagatelj učini vjerovatnim da je povrijeđeno pravo na jednako postupanje odnosno da je određivanje mjere obezbjeđenja potrebno radi otklanjanja opasnosti od teške povrede prava na jednako postupanje, nenadoknadive štete ili sprečavanja nasilja.</p> <p>Slično rješenje poznaje i član 19. Zakona o suzbijanju diskriminacije Republike Hrvatske.</p>

<p>Član 15. (Teret dokazivanja)</p> <p>(1) U slučajevima kada lice ili grupa lica navode činjenice u postupku iz člana 12. ovog zakona, potkrepljujući navode o tome da je zabrana diskriminacije prekršena, navodni prekršilac dužan je da dokaže da nije prekršio princip jednakog postupanja ili zabrane diskriminacije u predmetu rasprave.</p> <p>(2) U slučajevima u kojima lice smatra da je snosilo posljedice diskriminacije, kao dokazno sredstvo za ostvarenje prava iz stava (1) ovog člana mogu se koristiti i statistički podaci ili baze podataka.</p> <p>(3) U slučajevima kada lice smatra da je snosilo posljedice diskriminacije zbog propuštanja razumnog prilagođavanja, teret dokazivanja leži na protivnoj strani.</p>	<p>Član 15. mijenja se i glasi:</p> <p>Član 15. (Preraspodjela tereta dokazivanja)</p> <p>(1) U svim postupcima predviđenim ovim zakonom kada lice ili grupa lica navode činjenice iz kojih je moguće pretpostaviti da je diskriminacija počinjena, navodni počinitelj diskriminacije dužan je dokazati da nije povrijedio princip jednakog postupanja ili zabrane diskriminacije.</p> <p>(2) U slučajevima u kojima lice smatra da je snosilo posljedice diskriminacije, kao dokazno sredstvo za ostvarenje prava iz stava (1) ovog člana mogu se koristiti i statistički podaci ili baze podataka.</p> <p>(3) Kao svjedok u postupcima za zaštitu od diskriminacije može se pojaviti i lice koje se svjesno izložilo diskriminatorskom postupanju sa namjerom neposredne provjere primjene pravila o zabrani diskriminacije.</p> <p>(4) U slučajevima kada lice smatra da je snosilo posljedice diskriminacije zbog propuštanja razumnog prilagođavanja, teret dokazivanja leži na protivnoj strani.</p> <p>(5) Odredba stava 1. ovog člana ne primjenjuje u prekršajnim i krivičnim postupcima.</p>	<p>Institut <i>prebacivanja tereta dokazivanja</i> ustanovljen je direktivom 90/80/EZ. Razlog zbog kojeg se član 15. mijenja je što do sada nije određivao nikakav prag za pretpostavku prima facie diskriminacije nakon kojeg bi teret dokazivanja prelazio na tuženog te ostavljao široku diskreciju sudovima da sami određuju ovaj prag te je stoga nužno kroz član 15. propisati jasan prag prima facie diskriminacije temeljen na obavezi tužitelja da u svjetlu stvarne mogućnosti pristupa dokaznom materijalu u konkretnom predmetu iznese i dokaže one činjenice koje sudu dopuštaju pretpostavku da je do diskriminacije moglo doći. Član 20. Zakona o suzbijanju diskriminacije RH na sličan način uređuje ovu oblast.</p> <p>Antidiskriminacijske direktive ujednačeno određuju načelo preraspodjele tereta dokazivanja i propisuju da kada stranka koja smatra da joj je povrijeđeno pravo na jednakost u postupanju iznese i dokaže činjenice temeljem kojih se može pretpostaviti da je do diskriminacije došlo, na tuženom je da dokaže kako nije povrijedio jamstvo jednakosti u postupanju.⁸ Sud Europske unije u Luksemburgu bavio se pitanjem praktične primjene ovog načela kroz niz predmeta kao što su 109/88 Danfoss, C-127/92 Enderby, C-381/99 Brunnhofer, C-54/07 Feryn, C-81/12 Steaua.⁹</p> <p>No, Sud je takođe jasno naglašavao kako razumije da je diskriminaciju vrlo često teško dokazati zbog niza prepreka s kojima se žrtve suočavaju u pogledu pristupa informacijama i materijalima koji su ključni za uspjeh u dokaznom dijelu postupka. U tom smislu, Sud je naglašavao kako tužitelji ne smiju biti kažnjavani zbog činjenice da radi objektivnih razloga nisu imali kvalitetan pristup potrebnim dokazima. Stoga, bilo koji oblik netransparentnosti pri donošenju odluka ili postupanju koji bi mogli predstavljati diskriminaciju u načelu je dovoljan da teret dokaza u potpunosti pređe na tuženog. Što će tuženi morati dokazivati u konkretnom sporu ovisi o konkretnim činjenicama spora, a prvenstveno o tome što je tužitelj mogao dokazati i dokazao u prvoj fazi dokaznog postupka. No, iz prakse Suda Europske unije jasno je da se od tužitelja ne može tražiti da dokazuje diskriminaciju s određenim (visokim) stupnjem vjerojatnosti ako to iz objektivnih razloga nije u mogućnosti.</p> <p>Direktive 2000/78/EZ i 2000/43/EZ odnose se na postupke pred parničnim sudovima ili bilo kojim nadležnim tijelom, pa bi u ovom smislu bilo potrebno izmijeniti postojeću odredbu i odrediti da se preraspodjela tereta dokazivanja vrši u svim postupcima predviđenim ovim zakonom. Stav 2. preuzet je is postojećeg člana kao mogućnost da diskriminisana osoba u</p>
---	--	--

⁸ Vidi Fiona Palmer „Re-dressing the Balance of Power in Discrimination Cases: The Shift in the Burden of Proof“ European anti-discrimination law review - issue 4 (2006)

⁹ C-109/88 Danfoss [1989]; C-127/92 Enderby [1993]; C-54/07 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding/Firma Feryn NV; C-381/99 Susanna Brunnhofer v Bank der österreichischen Postsparkasse AG. 2001 ECR I-04961; C-81/12 Asociația Accept v Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării 2013 –ECR 00000

		<p>svrhu dokazivanja diskriminacije može koristiti statističke podatke i baze podataka. Stavom 3. ovog člana uvedena je mogućnost da se kao svjedok u postupcima za zaštitu od diskriminacije može pojaviti i lice koje se svjesno izložilo diskriminatorskom postupanju sa namjerom neposredne provjere primjene pravila o zabrani diskriminacije.</p> <p>U slučaju izmjene stava 1, uveden je stav 5. kojim je precizirano da se odredba stava 1. ovog člana ne primjenjuje u prekršajnim i krivičnim postupcima, a radi očuvanja principa presumpcije nevinosti kao osnovnog elementa pojma pravičnog suđenja.</p>
--	--	---

<p>Član 16. (Učestvovanje trećih lica)</p> <p>(1) U postupku koji se pokreće u skladu sa članom 12. ovog zakona, može se kao treća strana na strani lica ili grupe lica koja tvrde da su žrtve diskriminacije pridružiti tijelo, organizacija, ustanova, udruženje ili drugo lice koje se u okviru svoje djelatnosti bavi zaštitom od diskriminacije lica ili grupe lica o čijim se pravima odlučuje u postupku.</p> <p>(2) Sud će dopustiti učestvovanje treće strane samo uz pristanak lica na čijoj strani se treća strana želi umiješati.</p> <p>(3) Bez obzira na ishod parnice, treća strana sama će snositi troškove svog učestvovanja u parnici.</p>	<p>Član 16. se mijenja i glasi:</p> <p>Član 16. (Učestvovanje trećih lica)</p> <p>(1) U postupku koji se pokreće u skladu sa članom 12. ovoga zakona može se kao treća strana na strani lica ili grupe lica koja tvrde da su žrtve diskriminacije kao umješač pridružiti tijelo, organizacija, ustanova, udruženje ili druga osoba koja se u okviru svoje formalne statutarne ili stvarne djelatnosti bavi zaštitom od diskriminacije lica ili grupe lica o čijim se pravima odlučuje u postupku.</p> <p>(2) Sud će dopustiti učestvovanje treće strane samo uz pristanak lica na čijoj strani se treća strana želi umiješati. O sudjelovanju trećeg lica odlučuje sud primjenjujući na odgovarajući način odredbe ovog zakona te važećih zakona o parničnom postupku u BiH.</p> <p>(3) Umješač će učestvovati i poduzimati radnje u postupku sve do izričitog opoziva pristanka.</p> <p>(4) Bez obzira na ishod parnice, treća strana sama će snositi troškove svog učestvovanja u parnici u skladu sa odgovarajućim odredbama zakona o parničnom postupku.</p>	<p>U pogledu postojećih odredbi člana 16. potrebno je postojeće rješenje izmjeniti i terminološki uskladiti sa odredbama postojećih zakona o parničnim postupcima u BiH koji poznaju institut <i>umješača</i>.</p> <p>U stavu (1) definiše se mogućnost učešća umješača samo u slučaju da se isti u okviru svoje formalne statutarne ili stvarne djelatnosti bavi zaštitom od diskriminacije.</p> <p>Kroz stav (2) reguliše se učešće umješača samo uz pristanak lica na čijoj se strani umješač želi umiješati.</p> <p>Stavom (3) se određuje da će umješač učestvovati i poduzimati radnje u postupku sve do izričitog opoziva pristanka.</p>
--	--	---

<p>Član 17. (Kolektivna tužba za zaštitu od diskriminacije) Udruženja, tijela, ustanove ili druge organizacije koje su registrovane u skladu sa propisima koji regulišu udruživanje građana u Bosni i Hercegovini, a imaju opravdan interes za zaštitu interesa određene grupe ili se u okviru svoje djelatnosti bave zaštitom od diskriminacije određene grupe lica, mogu da podnesu tužbu protiv lica koje je povrijedilo pravo na jednako postupanje, ako učine vjerovatnim da je postupanjem tuženog povrijeđeno pravo na jednako postupanje većeg broja lica koja pretežno pripadaju grupi čija prava tužilac štiti.</p>	<p>Član 17. se mijenja i dopunjuje, te stoga ovaj član glasi:</p> <p>Član 17. (Kolektivna tužba za zaštitu od diskriminacije) 1) Udruženja, tijela, ustanove ili druge organizacije koje su registrovane u skladu sa propisima koji regulišu udruživanje građana u Bosni i Hercegovini, a imaju opravdan interes za zaštitu interesa određene grupe ili se u okviru svoje formalne statutarne ili stvarne djelatnosti bave zaštitom od diskriminacije, mogu da podnesu tužbu protiv lica koje je povrijedilo pravo na jednako postupanje, ako učine vjerovatnim da je postupanjem tuženog povrijeđeno pravo na jednako postupanje većeg broja lica koja pretežno pripadaju grupi čija prava tužitelj štiti. 2) U tužbi iz stava 1. ovog člana mogu se istaknuti zahtjevi da se: (a) utvrdi da je tuženi povrijedio pravo na jednako postupanje u odnosu na članove grupe čija prava tužitelj štiti, (b) zabrani poduzimanje radnji kojima se krši ili može prekršiti pravo na jednako postupanje, odnosno izvrše radnje kojima se uklanja diskriminacija ili njene posljedice u odnosu na članove grupe, (c) presuda kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje objavi u medijima na trošak tuženog. (3) Procesne odredbe ovog zakona na odgovarajući način primjenjuju se na tužbu iz stava 1. ovog člana.</p>	<p>Postojeće odredbe člana 17. potrebno je precizirati kroz dopunu stava (1) i uvođenje stava (2).</p> <p>Stavom (2) se jasno određuje da je <i>kolektivnu tužbu za zaštitu od diskriminacije</i> moguće podnijeti radi utvrđenja da je tuženi povrijedio pravo na jednako postupanje u odnosu na članove grupe čija prava tužitelj štiti, zatim da se zabrani poduzimanje radnji kojima se krši ili može prekršiti pravo na jednako postupanje, odnosno da se izvrše radnje kojima se uklanja diskriminacija ili njene posljedice u odnosu na članove grupe, te da se presuda kojom se utvrđena povreda prava na jednako postupanje objavi u medijima na trošak tuženog.</p> <p>Precizirajući član 17. postaje jasno da kolektivnu tužbu nije moguće podnijeti sa zahtjevom za naknadom štete.</p> <p>Ovo pitanje je na sličan način riješeno u članu 24. Zakona o suzbijanju diskriminacije Republike Hrvatske.</p>
---	--	---

<p>Član 18. (Zaštita lica koje prijavljuje diskriminaciju ili učestvovala u postupku) Nijedno lice koje je prijavilo diskriminaciju ili učestvovalo u pravnom postupku za zaštitu od diskriminacije neće trpjeti nikakve posljedice zbog takvog prijavljivanja ili učestvovanja.</p>	<p><i>Član 18. se briše.</i></p>	<p>S obzirom da ovaj član definiše <i>viktimizaciju</i>, ovaj član se ukida, a viktimizacija se reguliše kao jedan od ostalih oblika diskriminacije u članu 4.</p>
<p>GLAVA VI- KAZNENE (PREKRŠAJNE) ODREDBE</p> <p>Član 19. (Povreda člana 2. stav (2) ovog zakona) (1) Novčanom kaznom u iznosu od 1.500 KM do 5.000 KM kazniće se za prekršaj pravno lice koje dovede neko lice ili grupu lica u nepovoljan položaj na osnovima nabrojanim u članu 2. (Diskriminacija), stav (1), na način opisan u čl. 3. (Oblici diskriminacije) i 4. (Ostali oblici diskriminacije) ovog zakona. (2) Novčanom kaznom u iznosu od 700 KM do 1.500 KM kazniće se za prekršaj iz stava (1) ovog člana i odgovorno lice u državnoj, entitetskoj i kantonalnoj instituciji, instituciji Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, opštinskoj instituciji, u pravnom licu s javnim ovlašćenjima i u drugom pravnom licu. (3) Za prekršaj iz stava (1) ovog člana takođe će se kazniti i fizičko lice, i to novčanom kaznom u iznosu od 550 KM do 1.500 KM. (4) Ako se prekršaj iz stava (1) ovog člana učini propuštanjem da se postupi po preporuci Ombudsmena Bosne i Hercegovine, kazniće se pravno lice novčanom kaznom u iznosu od 2.500 KM do 6.500 KM, a odgovorno lice u pravnom licu ili fizičko lice kazniće se novčanom kaznom u iznosu od 1.000 KM do 3.000 KM. (5) Ako se prekršaj iz stava (1) ovog člana učini propuštanjem da se postupi po nalogu suda, novčanom kaznom u iznosu od 3.500 KM do</p>		<p>Napomena:</p> <p>Neophodno je izvršiti analizu usaglašenosti zakona o prekršajima BiH, RS i FBiH i prekršajnih odredbi iz Zakona o zabrani diskriminacije. U slučaju da se utvrdi neusaglašenost, treba razmotriti potrebu pristupanju izmjenama i dopunama zakona o prekršajima BiH, RS i FBiH kako bi se uskladili sa Zakonom o zabrani diskriminacije.</p>

<p>10.000 KM kazniće se pravno lice, a novčanom kaznom u iznosu od 2.000 KM do 5.000 KM kazniće se odgovorno lice u pravnom licu ili fizičko lice.</p>		
<p>Član 20. (Povreda člana 7. st. (6) i (7) ovog zakona) (1) Novčanom kaznom u iznosu od 1.000 do 5.000 KM kazniće se pravno lice za prekršaj ako: a) ne dostavi podatke ili dokumente na zahtjev Ombudsmena Bosne i Hercegovine, odnosno ako ih ne dostavi u propisanom vremenskom roku, i ne dozvoli uvid u njih, u suprotnosti sa članom 7. (Centralna institucija za zaštitu od diskriminacije), stav (6) ovog zakona; b) ne saraduje s Ombudsmenom Bosne i Hercegovine i ne daje pismeno odgovore ili obavještenja, odnosno ne obavijesti o efektu preporuka datih s ciljem otklanjanja diskriminacije, u suprotnosti sa članom 7. stav (7) ovog zakona. (2) Za prekršaje iz stava (1) ovog člana takođe će se kazniti i odgovorno lice u državnoj, entitetskoj i kantonalnoj instituciji, instituciji Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, opštinskoj instituciji, u pravnom licu s javnim ovlašćenjima i u drugom pravnom licu, i to novčanom kaznom u iznosu od 500 do 1.500 KM. (3) Za prekršaj iz stava (1) ovog člana kazniće se i fizičko lice, i to novčanom kaznom u iznosu od 450 KM do 1.000 KM.</p>		
<p>Član 21. (Povreda člana 18. ovog zakona) (1) Pravno lice koje je prijavilo diskriminaciju u dobroj vjeri, ili lice koje je na bilo koji način učestvovalo u postupku zaštite od diskriminacije dovede u nepovoljan položaj na osnovu toga što je to lice prijavilo diskriminaciju ili učestvovalo u postupku, u suprotnosti sa članom 18. (Zaštita lica koje</p>		

<p>prijavi diskriminaciju ili učestvuju u postupku) ovog zakona, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od 1.000 KM do 10.000 KM.</p> <p>(2) Za prekršaje iz stava (1) ovog člana takođe će se kazniti i odgovorno lice u državnoj, entitetskoj i kantonalnoj instituciji, instituciji Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, opštinskoj instituciji, u pravnom licu s javnim ovlaštenjima i u drugom pravnom licu, i to novčanom kaznom u iznosu od 1.000 KM do 3.500KM.</p> <p>(3) Za prekršaj iz stava (1) ovog člana takođe će se kazniti i fizičko lice, i to novčanom kaznom u iznosu od 700 KM do 2.000 KM.</p> <p>(4) Ako prekršaj iz stava (1) ovog člana učini s namjerom odgovorno lice u pravnom licu, odgovorno lice u pravnom licu će se kazniti novčanom kaznom u iznosu od 2.000 KM do 7.000 KM, i ako je učini sa namjerom fizičko lice, fizičko lice će se kazniti novčanom kaznom u iznosu od 1.500 do 4.000 KM.</p>		
<p>Član 22. (Zaštitne mjere)</p> <p>(1) Za prekršaje propisane ovim zakonom mogu se izreći zaštitne mjere oduzimanja predmeta i zabrane obavljanja određene profesionalne djelatnosti, poslovne aktivnosti ili dužnosti.</p> <p>(2) Zaštitne mjere oduzimanja predmeta obavezno se izriču svaki put kada je prekršaj izvršen korišćenjem tih predmeta, odnosno kada su predmeti bili namijenjeni izvršenju prekršaja ili su predmeti nastali zbog izvršenja prekršaja.</p>		
<p>Član 23. (Objavljivanje rješenja o prekršaju)</p> <p>Rješenje o prekršaju propisano ovim zakonom objavljuje se u javnim medijima dostupnim na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.</p>	<p>Član 23. mijenja se i glasi: Član 23. (Objavljivanje rješenja o prekršaju)</p> <p>Rješenje o prekršaju propisano ovim zakonom objavljuje se u najmanje jednom štampanom mediju dostupnom na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.</p>	<p>Izmjenom člana 23., obaveza iz člana 23. postaje jasnija i realnija. Objavljivanje se više ne odnosi na javne medije već na štampane medije, koji po svojoj prirodi jesu pravo mjesto za objavu pismenih tekstova.</p>

<p>GLAVA VII – PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE</p> <p>Član 24. (Usaglašavanje ostalih propisa s ovim zakonom)</p> <p>(1) U slučaju neusaglašenosti drugih zakona s ovim zakonom u postupcima po ovom zakonu, primjenjivaće se ovaj zakon.</p> <p>(2) Svi zakoni i opšti propisi biće usaglašeni s odredbama ovog zakona u roku od godinu dana od dana njegovog stupanja na snagu.</p> <p>(3) Ovaj zakon ne prejudicira odredbe i uslove koji su utvrđeni u međunarodnim ugovorima i sporazumima s vjerskim zajednicama, čime se ne dira u njihovu djelatnu, normativnu i organizacionu autonomiju i princip punog uživanja prava vjerskih sloboda i izražavanja.</p>		
	<p>Uvodi se član 24a. koji glasi:</p> <p>Član 24a. (Strategija za prevenciju i suzbijanje diskriminacije)</p> <p>(1) Vijeće ministara BiH je obavezno da u roku od 18 mjeseci nakon donošenja izmjena i dopuna zakona usvoji sveobuhvatnu, višegodišnju strategiju za prevenciju i suzbijanje diskriminacije, uz prateći akcioni plan provedbe.</p> <p>(2) Strategija i akcioni plan trebaju definisati način provedbe zakona i mjere za preventivno djelovanje protiv diskriminacije.</p> <p>(3) O provedbi strategije Vijeće ministara BiH najmanje jednom godišnje informiše Parlamentarnu skupštinu BiH.</p>	<p>Na ovaj način bi se osigurala provedba Zakona te obavezalo Vijeće ministara BiH da sistematski radi na prevenciji i suzbijanju diskriminacije.</p> <p>Ova obaveza proizilazi iz <i>Izveštaja o napretku</i> (Progress Report) za 2014. godinu, koji je usvojen od Evropske komisije. BiH je takođe u nekoliko preporuka kroz <i>Univerzalni periodični pregled</i> (UPR) pozvana da izradi, usvoji i provodi višegodišnju anti-diskriminacijsku strategiju.</p>
<p>Član 25. (Stupanje na snagu)</p> <p>Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".</p>		<p>Napomena:</p> <p>Treba razmotriti da se izradi prečišćeni tekst zakona.</p>

Ova publikacija izlazi u okviru edicije **HUMAN RIGHTS PAPERS**, koju objavljuje Sarajevski otvoreni centar. U ediciji Human Rights Papers izlaze opšti i tematski izvještaji, analize i studije, kao i druge relevantne publikacije o stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Ovi izvještaji i publikacije su osnova za daljnje zagovaračke aktivnosti prema državi, ali i međunarodnim tijelima.

Ediciju Human Rights Papers uređuje Saša Gavrić.

U ovoj ediciji objavili smo do sada 15 publikacija.

Sljedeće publikacije se tiču suzbijanja i zaštite od diskriminacije:

- Tena Šimonović Einwalter/Goran Selanec (mart 2015): **Usklađivanje Zakona o zabrani diskriminacije BiH sa pravnom stečevinom EU. Stručna analiza usklađenosti**. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar. Dostupno na:
<http://soc.ba/uskladivanje-zakona-o-zabrani-diskriminacije-bih-sa-pravnom-stecevinom-eu/> (BHS verzija)
<http://soc.ba/en/alignment-of-the-law-on-prohibition-of-discrimination-with-the-eu-acquis-expert-analysis-on-alignment/> (engleska verzija)
- Sarajevski otvoreni centar (mart 2015): **Strategija za prevenciju i borbu protiv diskriminacije. Izazovi i mogućnosti za napredak u Bosni i Hercegovini**. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar. Dostupno na:
<http://soc.ba/strategija-za-prevenciju-i-borbu-protiv-diskriminacije/> (BHS verzija)
<http://soc.ba/en/strategy-for-preventing-and-combating-discrimination/> (engleska verzija)